

Annika Lammensalo

INTERSUKUPUOLISUUS URHEILUSSA
Diskurssianalyysi juoksija Caster Semenyaa koskevasta
uutisoinnista

TIIVISTELMÄ

Annika Lammensalo: Intersukupuolisuus urheilussa. Diskurssianalyysi juoksija Caster Semenya koskevasta uutisoinnista

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2021

Sukupuolen ajatellaan usein olevan kaksijakoinen ilmiö. Ihmiset jaotellaan naisiksi ja miehiksi, jotka voidaan selkeästi erottaa toisistaan ja joilla on tietyt sukupuolitetut piirteet. Myös urheilussa noudatetaan tätä logiikka ja urheilusarjat on jaettu sukupuolen mukaan naisten ja miesten sarjoiksi. Sukupuolitestien ja testosteronirajoitusten avulla on pyritty varmistamaan siitä, että urheilijat luokitellaan oikein. Samalla sukupuolitestit ovat kuitenkin tuoneet ilmi useiden urheilijoiden intersukupuoliset piirteet. Intersukupuolisuus haastaa tavanomaisen ajatuksen sukupuolen kaksijakoisuudesta. Intersukupuolisten urheilijoiden, erityisesti intersukupuolisten naisten, osallistuminen kilpailuihin on herättänyt paljon keskustelua siitä, pitäisikö heidän antaa kilpailla muiden naisten kanssa ja millä ehdoilla.

Tässä tutkielmassa tarkastelen intersukupuolista juoksija Caster Semenya koskevia uutistekstejä ja niiden kautta välittyvää keskustelua intersukupuolisuudesta urheilussa. Selvitän, millaisin diskurssein mediassa puhutaan intersukupuolisuudesta urheilun kontekstissa. Tarkoitukseni on myös herättää pohtimaan sukupuolen merkitystä urheilussa ja tuoda esiin siihen liittyvää problematiikkaa. Tutkielman aineisto koostuu 121 uutisjutusta, jotka on julkaistu Suomen luetuimmilla uutissivustoilla (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat, MTV ja Yle). Menetelmänä käytän diskurssianalyysia, jonka avulla voidaan tarkastella sosiaalisen todellisuuden rakentumista kielenkäytön kautta ja tunnistaa erilaisia merkityssysteemejä eli diskursseja. Tutkielman keskeisin teoreettinen lähtökohta on sukupuoli sosiaalisena konstruktiona ja Judith Butlerin teoria sukupuolen performatiivisuudesta. Butlerin mukaan toiston kautta voidaan rakentaa tietynlaista käsitystä sukupuolesta ja saada se näyttämään luonnolliselta.

Aineistosta erottuu kaksi keskeistä, toistensa kanssa kamppailevaa diskurssia. Ihmisyydiskurssissa asetetaan puoltamaan intersukupuolisten naisten osallistumista naisten sarjoihin. Intersukupuolisten naisten mukaan ottamisen ja ulossulkemisen problematiikka käsitetään ennen kaikkea ihmisoikeuskysymykseksi ja siitä puhutaan myös tasa-arvon, syrjinnänvastaisuuden ja luonnollisuuden korostamisen kautta. Reiluusdiskurssissa puolestaan intersukupuolisten naisten sulkeminen naisten sarjan ulkopuolelle nähdään välttämättömänä reiluuden toteutumisen kannalta ja intersukupuoliset naiset koetaan jopa uhkana naisten urheilulle. Intersukupuolisuus ymmärretään medikalisaation kautta normaalista ja luonnollisesta poikkeavana tilana, joka on korjattava lääketieteellisin toimenpitein. Tällä pyritään vahvistamaan käsitystä kaksijakoisen sukupuolijärjestelmän luonnollisuudesta, mutta toisaalta tullaan vain osoittaneeksi, miten tätä ”luonnollista” järjestystä joudutaankin ylläpitämään hyvin epäluonnollisesti lääketieteellisten toimenpiteiden kautta. Lopulta tarvetta jakaa urheilua sukupuolen mukaisesti sarjoihin ei kyseenalaisteta aineistossa ollenkaan, vaan kaikki urheilijat pyritään joko sovittamaan naisten tai miesten sarjoihin tai sulkemaan kilpailujen ulkopuolelle.

Avainsanat: sukupuoli, sukupuolen moninaisuus, intersukupuolisuus, urheilu, Caster Semenya

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Sukupuolen moninaisuus	2
2.1 Käsitteiden määrittely	3
2.2 Intersukupuolisuus	3
2.3 Sukupuolivähemmistöjen asema ja hyvinvointi	4
2.4 Butler ja sukupuolen performatiivisuus	7
3 Sukupuolitestaus urheilussa	9
3.1 Sukupuolitestauksen historia	9
3.2 Kriittinen keskustelu sukupuolitestauksesta	12
4 Aineisto ja menetelmät	15
4.1 Aineiston kuvaus	16
4.2 Eettiset kysymykset	17
4.3 Diskurssianalyysi	17
5 Analyysi	18
5.1 Ihmisyysdiskurssi	19
5.2 Reiluusdiskurssi	23
6 Johtopäätökset ja pohdinta	26
7 Lähdeluettelo	29

1 Johdanto

Erityisesti länsimaisissa yhteiskunnissa tavallisesti ajatellaan, että on olemassa kaksi vastakkaista ja selvärajaista sukupuolta, nainen ja mies (Fausto-Sterling 2000, 30). Monesti kaikkien ihmisten oletetaan solahtavan sujuvasti jompaankumpaan kategoriaan. Yhä enenevässä määrin kuitenkin puhutaan sukupuolen moninaisuudesta, millä tarkoitetaan, että sukupuoli ei olekaan kaksijakoinen vaan paljon tätä monimutkaisempi ilmiö. Yhteiskunta on organisoitu sukupuolten kahtiajaon mukaan, mikä aiheuttaa ongelmia niille ihmisille, jotka eivät syystä tai toisesta asetu luontevasti tähän jakoon. Kahtiajako ilmenee esimerkiksi siten, että Suomessa kuten useimmissa muissakaan maissa ei voi olla virallisesti mitään muuta sukupuolta kuin nainen tai mies (Seta ry 2020c). Samoin urheilukilpailuissa noudatetaan tätä samaa binääristä kahtiajakoa ja urheilusarjat on jaettu erikseen naisten ja miesten sarjoihin. Näin ollen urheilussa ei jätetä tilaa niille urheilijoilla, jotka eivät sovi naisen tai miehen kategorioihin. (Cooky & Dworkin 2013, 104.)

Kapea käsitys sukupuolesta ei aiheuta vain pientä mielipahaa, vaan ulossulkemisen kokemuksilla ja suoranaisella syrjinnällä, jopa väkivallalla, voi olla suuriakin vaikutuksia sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hyvinvointiin. Esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on todettu esiintyvän muita nuoria enemmän erilaisia hyvinvointiin liittyviä ongelmia, mihin yhteiskunnan kapeat normit osaltaan vaikuttavat (Alanko 2014, 8). Erityisesti transnuorilla on muita enemmän ahdistus- ja masennusoireita sekä itsetuhoisia ajatuksia (Alanko 2014, 37–39). Puhutaan myös vähemmistöstressistä, millä tarkoitetaan kroonista stressitilaa, jota erilaisten vähemmistöjen edustajat voivat kokea kuulumisestaan stigmatisoituun vähemmistöön. Stressiä aiheuttavat muun muassa ympäröivän yhteiskunnan kapeat normit ja oletukset, toiseuden kokemukset ja epäasiallinen kohtelu. Vähemmistöstressillä voi olla kielteisiä vaikutuksia fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. (Karvinen & Venesmäki 2019, 4, 20.) Myös sellaisten urheilijoiden hyvinvointi on kärsinyt, jotka eivät ole sopineet ennalta määriteltäisiin sukupuolikategorioihin (esim. Henne 2014, 802–803; Schultz 2011, 232). Näiden tietojen valossa on mielestäni tärkeää herättää keskustelua sukupuolen moninaisuudesta, sillä moninaisuuden nykyistä parempi huomioiminen niin urheilussa kuin yhteiskunnassa laajemminkin luultavasti parantaisi sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hyvinvointia.

Tutkielmani aihe on sukupuolen moninaisuus ja erityisesti intersukupuolisuus urheilussa. Tutkin aihetta tarkastelemalla intersukupuolista juoksija Caster Semenyaa koskevaa julkista keskustelua suomalaisissa uutismedioissa. Hänen testosteronitasonsa ylittää normaaliksi määritellyn naisen testosteronitason, mikä on aiheuttanut paljon keskustelua hänen sukupuolestaan ja oikeudestaan

urheilla naisten sarjassa. Intersukupuolisuus tekee näkyväksi sen, miten ihmisten luokittelu kahteen selvärajaiseen kategoriaan naisiksi ja miehiksi ei ole biologisestikaan yksioikoista. Intersukupuolisten urheilijoiden olemassaolo rikkoo käsitystä kahdesta toisistaan eriävästä ja selvärajaisesta sukupuolesta sekä haastaa järjestelmän, joka perustuu tälle oletetulle kahtiajaolle. Urheilumaailmassa olisikin yhä tärkeämpää pohtia, miten intersukupuolisten tai muiden sukupuoleltaan moninaisten urheilijoiden kanssa pitäisi menetellä. Tarkoitukseni onkin myös herättää keskustelua sukupuolen merkityksestä urheilussa ja tuoda esiin siihen liittyvää problematiikkaa.

Minua kiinnostaa, millaisin puhetavoin intersukupuolisten positiota urheilumaailmassa rakennetaan. Haluan selvittää, millaisia diskursseja mediakeskustelussa ilmenee liittyen intersukupuolisuuteen urheilussa ja esiintyykö siinä keskenään kilpailevia diskursseja. Asetetaanko intersukupuoliset yksiselitteisesti ryhmäksi, joka on oikeudenmukaista rajata urheilun ulkopuolelle, tai aukeako keskustelussa tilaa totutun sukupuolisen järjestyksen haastamiselle? Tutkimuskysymykseni on: *Millaisin diskurssein mediassa puhutaan intersukupuolisuudesta urheilun kontekstissa?*

Tutkielman alussa määrittelen sellaiset tutkielmassa esiintyvät käsitteet, jotka eivät välttämättä ole kaikille entuudestaan tuttuja, mutta joiden tunteminen helpottaa tutkielman lukemista. Tällaisilla käsitteillä tarkoitan erityisesti sukupuoleen liittyviä termejä. Kerron myös tarkemmin intersukupuolisuudesta sekä kuvailen lyhyesti sukupuolivähemmistöjen asemaa ja hyvinvointia. Käyn läpi myös Judith Butlerin teorioita liittyen sukupuoleen sosiaalisena konstruktiona ja se muodostaa tutkielmani teoreettisen selkärangan. Tämän jälkeen kuvaan tarkemmin sukupuolen testaamisen historiaa urheilussa, nykyisiä käytäntöjä ja tarkastelemani Caster Semenyan tapausta sekä esittelen sukupuolitestauksesta käytyä kriittistä keskustelua. Kerron tutkimukseni aineistosta ja menetelmällisistä valinnoista, minkä jälkeen seuraa itse analyysi ja lopuksi johtopäätökset.

2 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolen moninaisuus viittaa siihen, että sukupuoli ei olekaan kaksijakoinen vaan paljon tätä monimutkaisempi ilmiö. Sukupuoli ei ole jaettavissa kahteen toisilleen vastakkaiseen ja toisensa poissulkevaan kategoriaan. (Seta ry 2020c.) Seuraavaksi määrittelen lyhyesti joitain erityisesti sukupuoleen liittyviä käsitteitä, joita tutkielmassani esiintyy. Käytän tässä hyödykseni ihmisoikeusjärjestö Seta ry:n (2020b) nettisivuilta löytyvää sateenkaarisanastoa sekä intersukupuolisuutta käsittelevää sivua. Sen jälkeen kerron tarkemmin intersukupuolisuudesta, sukupuolivähemmistöjen asemasta ja hyvinvoinnista sekä lopuksi tutkielmani teoriataustasta.

2.1 Käsitteiden määrittely

Binääri: Binäärillä viitataan kaksinapaiseen nainen/mies-jakoon tai henkilöön, jonka sukupuoli-identiteetti on binääri (*binary*). Ei-binääri (*non-binary*) puolestaan viittaa henkilöön, jonka sukupuoli-identiteetti ei sovi nainen/mies-jakoon.

Intersukupuolisuus: Intersukupuolisuus tarkoittaa joukkoa erilaisia kehon variaatioita, joissa sukupuolitettut piirteet, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolisuus on joillekin sukupuoli-identiteetti, kun taas toiset käyttävät sanaa vain kuvaamaan kehonpiirteitään. Intersukupuolinen ihminen voi olla sukupuoli-identiteetiltään esimerkiksi nainen, mies, transsukupuolinen, muunsukupuolinen tai jotain muuta.

Seksuaalinen suuntautuminen: Seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan sitä, keihin ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetovoimaa. Määrittelyn perustana on sekä oma että vetovoiman kohteen sukupuoli.

Sukupuolitettut kehon piirteet: Kehon piirteet on yhteiskunnassamme sukupuolitettu joko naisille tai miehille kuuluviksi, vaikka samoja piirteitä voi olla minkä sukupuolisessa ihmisessä tahansa.

Sukupuoli-identiteetti: Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen omaa kokemusta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

Sukupuolinormatiivisuus: Yhteiskunnassamme on normi, ikään kuin kirjoittamaton sosiaalinen sääntö, että ihmiset ovat naisia tai miehiä ja heillä on sukupuolelleen tyypilliset ominaisuudet ja käytöstavat.

Sukupuolivähemmistöt: Sukupuolivähemmistöön kuuluvat muun muassa transihmiset, sukupuolettomat, intersukupuoliset sekä sukupuoliristiriitaa kokevat ihmiset.

Transihminen: Yleiskäsite kuvaamaan kaikkia, joiden sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu joskus tai aina eroaa odotuksista syntymässä määritellylle sukupuolelle.

Transsukupuolisuus: Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti ei vastaa hänen syntymässä määriteltyä sukupuoltaan.

2.2 Intersukupuolisuus

Ajatus kahdesta sukupuolesta on hyvin juurtunut länsimaiseen kulttuuriin. Historiallisesti käsitykset sukupuolesta eivät ole aina ja kaikkialla kuitenkaan olleet samanlaisia. On tunnettu myös muita sukupuolia kuin nainen tai mies ja niihin on suhtauduttu eri tavoin. (Fausto-Sterling 2000, 30–33.)

Entisaikaan on puhuttu esimerkiksi hermafrodiiteista, millä viitattiin henkilöihin, joiden genitaalit eivät ole nais- tai miestyypilliset. Tämän nimityksen käyttämistä ihmisistä pidetään nykyään halventavana, vanhentuneena ja virheellisenä, sillä eläinmaailmassa hermafrodiitti viittaa kaksineuvoisuuteen, mikä ei ole ihmisillä mahdollista. (IGLYO, OII Europe & EPA 2018, 24, 31.) Nykyään niitä ihmisiä, joita ennen on sanottu hermafrodiiteiksi, kutsuttaisiin intersukupuolisiksi. Intersukupuolisuus tai sukupuolivähemmistöt ylipäättään eivät siis ole mikään varsinaisesti uusi asia, vaikka käsitys sukupuolesta kaksijakoisena usein vaikuttaakin itsestään selvältä ja luonnolliselta eikä ajatus muunlaisesta sukupuolisuudesta sovi siihen. Tieteen kehityksen myötä alettiin luoda käsityksiä tilastollisesti luonnollisesta variaatiosta, minkä myötä tietynlaisia kehoja alettiin kohdella epänormaaleina ja korjausta vaativina (Fausto-Sterling 2000, 36).

Intersukupuolisilla sukupuolitetut piirteet, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset (Seta ry 2020a & 2020b). Vaikka tällaista kehon variaatiota monesti nykyään luonnehditaan luonnolliseksi ihmisen sukupuolen variaatioksi (IGLYO, OII Europe & EPA 2018, 2), tyypillisesti intersukupuolisten lasten kehot silti muokataan lääketieteellisin toimenpitein vastaamaan normia (Rantala 2016, 9). Intersukupuolisuuden muotoja on olemassa useita ja arviot intersukupuolisten määrästä vaihtelevat sen mukaan, millaista intersukupuolisuuden määritelmää käytetään eli mitkä intersukupuolisuuden muodot lasketaan sisällytetään (Fausto-Sterling 2000, 51–53). Pienimmän arvion mukaan syntyvistä lapsista noin 1:4500 ovat intersukupuolisia, mikä tarkoittaisi korkeintaan noin kymmentä intersukupuolista lasta vuosittain Suomessa. Tässä arvioissa on kuitenkin mukana vain sellaiset intersukupuolisuuden muodot, jotka näkyvät ulospäin heti syntymässä, joten arvio on todennäköisesti todellista lukua pienempi. Laajemmassa arvioissa mukaan lasketaan myös ne ihmiset, joiden intersukupuolisuus ei käy ilmi heti vaan myöhemmin esimerkiksi murrosiässä. (Oikarinen 2019, 27.) Melanie Blackless kollegoineen (2000) on esittänyt, että intersukupuolisia olisi noin 1,7 prosenttia väestöstä. Riippuen intersukupuolisuuden määritelmästä, arvio suomalaisten intersukupuolisten määrästä voi vaihdella välillä 1200–93 000 (Oikarinen 2019, 27).

2.3 Sukupuolivähemmistöjen asema ja hyvinvointi

Suomesta puhutaan usein tasa-arvon mallimaana, mutta tasa-arvon mallimaan titteli ei tosiasiaissa yllä kattamaan sukupuolten tasa-arvoa ainakaan sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista tarkastella intersukupuolisuuteen liittyvää keskustelua nimenomaan Suomen kontekstissa. Vaikka Suomen lainsäädännössä sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolenilmaisuuksiin kohdistuva syrjintä on kielletty (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta

1986/609), lainsäädännössä ja sukupuolivähemmistöjen kohtelussa on myös merkittäviä puutteita. Esimerkiksi translaissa (Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 2002/563) vaatimuksena juridisen sukupuolimerkinnän muuttamiselle asetetaan lisääntymiskyvyttömyys sekä tietynlaisen sukupuoliroolin omaksuminen. YK:n CEDAW-sopimus painottaa stereotyyppisten sukupuolikäsitysten haitallisuutta ja sopimuksen noudattamista valvova komitea onkin vaatinut Suomea muuttamaan translakia, sillä sen mukaan transsukupuolisilta ei pitä edellyttää sopeutumista sukupuolinnormeihin eikä suostumista sterilisaatioon. (Rantala 2016, 15–16.) Tämän lisäksi Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on Suomea koskevassa raportissaan suositellut translain muuttamista ja myös monet kansalliset tahot ovat vaatineet muutoksia (Rantala 2016, 19; Setan lausunto tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta 2019). Esimerkiksi valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvosto ETENE on todennut lausunnossaan translain olevan ristiriidassa Suomen ihmisoikeussopimusvelvoitteiden ja kansallisten perusoikeussäännösten kanssa (Rantala 2016, 21).

Intersukupuolisuutta puolestaan ei käsitellä laissa ollenkaan. Huolimatta lainsäädännön puutteesta ja siitä, että suurin osa intersukupuolisista lapsista syntyy terveenä, intersukupuolisille lapsille tehdään kirurgisia ja muita lääketieteellisiä toimenpiteitä, joilla kehon sukupuoli piirteet pyritään normalisoimaan. Toimenpiteitä voidaan siis pitää lähinnä kosmeettisina, ei lapsen terveyden kannalta tarpeellisina. Jos sukupuolta ei heti syntymän jälkeen kyetä määrittelemään, se voidaan pitää määrittelemättömänä yleensä noin kaksi viikkoa, kunnes lääkärit saavat määritelmän tehtyä. (Rantala 2016, 9–10, 18.) Väestötietolaki (Laki väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista 2009/661) edellyttää, että jokaiselle annetaan henkilötunnus, josta ilmenee myös sukupuoli. Rantalan mukaan transsukupuolisten ja intersukupuolisten oikeusaseman analyysi paljastaa, että vain tietynlaiset, sukupuolten vastakkaisuuteen perustuvat naisen ja miehen kategoriat tunnustetaan eikä näiden kategorioiden väliin voi jäädä (Rantala 2016, 24). Rantalan (2016, 16) mukaan Venhola (2001) kirjoittaa: ”*intersukupuolisen syntymä vavisuttaa niin pohjia myöten yhteiskuntamme dikotomista sukupuolijakoa, että tällaisen lapsen syntymää pidetään edelleenkin hätätilanteena*”. Monet intersukupuoliset ihmiset kokevat, että hoidot voivat olla traumaattisia tai haitallisia (Seta ry 2020a). Intersukupuolisten lasten altistaminen sukupuolenkorjaustoimenpiteille voidaan nähdä vakavana koskemattomuuden ja itsemääräämisoikeuden loukkauksena (Rantala 2016, 17–18). Onkin vaadittu, että erityisesti peruuttamattomia toimenpiteitä, kuten kirurgiaa, tulisi lykätä, kunnes intersukupuolisella itsellään on mahdollisuus päättää omasta sukupuolestaan (em. 19). Kuten translain tapauksessa, useat toimijat ovat vaatineet muutosta intersukupuolisten lasten hoitokäytäntöihin (Oikarinen 2019, 34).

Intersukupuolisuuteen vaikuttaa liittyvän jonkinlainen vaikenemisen kulttuuri. Oikeusministeriön selvityksessä intersukupuolisten kokemuksista vastaukset olivat vaihtelevia, mutta *"Yksi kaikkia vastauksia yhdistävä tekijä oli kuitenkin se, että kukaan vastaajista ei kertonut, että heille olisi koskaan mainittu sana intersukupuolisuus. Heille ei myöskään ollut kerrottu kehollisten sukupuolipiirteiden luontaisesta vaihtelusta tai sukupuolen moninaisuudesta. Kaikkien vastaajien saama tieto oli tyypillisesti vain heidän lääketieteellistä diagnoosiaan koskevaa. Vastaajat olivat useimmiten kokeneet tämän tiedon olleen jollain tavoin negatiivisävyistä."* (Oikarinen 2019, 43.) Intersukupuolisuuteen siis vaikuttaa liittyvän jonkinlainen stigma ja käsitys epäluonnollisuudesta tai ongelmallisuudesta. Purkamalla käsitystä vain kahden vastakkaisen sukupuolen olemassaolosta voitaisiin hälventää intersukupuolisuuteen liittyvää stigmaa ja saada aikaan avoimempaa keskustelua, joka todennäköisesti myös edesauttaisi intersukupuolisten ja ehkä muidenkin sukupuolivähemmistöjen asemaa ja hyvinvointia.

Yhteiskunnassa tällä hetkellä vallitsevilla sukupuolinormeilla on todettu olevan negatiivinen vaikutus sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hyvinvointiin. Esimerkiksi sekä seksuaali- että sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on todettu esiintyvän muita nuoria enemmän erilaisia hyvinvointiin liittyviä ongelmia, mihin yhteiskunnan kapeat normit osaltaan vaikuttavat (Alanko 2014, 8). Kouluterveyskyselyssä (Luopa, Kanste & Klemetti 2017) on havaittu, että toisella asteella opiskelevat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat oman terveydentilansa heikommaksi ja he ovat ahdistuneempia kuin muut nuoret. Erityisesti transnuorilla on muita enemmän ahdistus- ja masennusoireita sekä itsetuhoisia ajatuksia (Alanko 2014, 37–39). Kouluterveyskyselyn mukaan kiusaamis-, uhkailu- ja väkivaltakokemukset ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvilla nuorilla moninkertaisesti yleisempiä muihin nuoriin verrattuna. Vähemmistöön kuuluvien hyvinvointiin vaikuttaa myös vähemmistöstressi, millä tarkoitetaan kroonista stressitilaa, jota voidaan kokea kuulumisesta stigmatisoituun vähemmistöön. Stressiä aiheuttavat muun muassa ympäröivän yhteiskunnan kapeat normit ja oletukset, toiseuden kokemukset ja epäasiallinen kohtelu. Vähemmistöstressi voi heikentää fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia. (Karvinen & Venesmäki 2019, 4, 20.)

Sukupuolivähemmistöihin kohdistuvien negatiivisten asenteiden vaikutus hyvinvointiin tulee ilmi myös urheilumaailmassa. Useille intersukupuolisille urheilijoille on koitunut heidän terveytensä kannalta vakavia seurauksia sen jälkeen, kun heidän intersukupuolisuutensa on selvinnyt urheiluviranomaisille sukupuolitestien yhteydessä ja tieto on saavuttanut myös heidän läheisensä. Esimerkiksi espanjalainen aituri María José Martínez-Patiño menetti uransa, ystävänsä ja puolisonsa, kun hänen intersukupuolisuutensa tuli esiin ja tieto vuodettiin medialle (Henne 2014, 802; Schultz

2011, 234). Kun intialainen Santhi Soundarajan puolestaan sijoittui toiseksi 800 metrin juoksussa vuonna 2006, häntä vaadittiin sukupuolitesttiin ulkonäkönsä vuoksi. Lopputuloksena määriteltiin, että hänellä ei ole riittävästi naisen piirteitä, joten hänen mitalinsa otettiin pois ja hänet asetettiin kilpailukieltoon sääntörikkomukseen vedoten. Myöhemmin Soundarajan yritti itsemurhaa ja hän on kertonut olevansa sekä fyysisesti että henkisesti rikki. (Schultz 2011, 231–232.)

2.4 Butler ja sukupuolen performatiivisuus

Tutkielmani teoreettinen lähtökohta perustuu käsitykselle sukupuolesta sosiaalisena konstruktiona. Sukupuolet ja niille ominaisiksi mielletyt piirteet ja toimintatavat otetaan helposti annettuna. Arkisen, yleensä hyvin tiukan kaksijakoisen sukupuolikäsityksen sijaan on myös esitetty, että sukupuolet eivät sellaisenaan ole olemassa, vaan sukupuoli ilmiönä on konstruktio. Judith Butlerin mukaan sukupuoli on performatiivisen toiston kautta rakentunut sosiaalinen konstruktio, joka on vain saatu näyttämään luonnolliselta (Butler 2006). Butlerin pyrkimyksenä onkin denaturalisoida eli epäluonnollistaa sukupuoli (em. 30), osoittaa sen performatiivinen luonne.

Butlerin mukaan tekojen ja eleiden kautta tuotetaan substanssi eli sisäinen ydin, mutta se tuotetaan ruumiin pinnalle, jolloin todellista sisäistä, alkuperäistä sukupuolta ei oikeastaan ole, vaikka siltä voi vaikuttaa. Teot ja eleet ovat performatiivisia eli ne ovat esityksiä ja se ydin tai identiteetti, jota ne väittävät olevansa, on sepitelmä, jota ylläpidetään toiston kautta. Performatiivisen toiston kautta luodaan vaikutelma sisäisestä ja yhtenäisestä sukupuolesta ja - Butlerin sanoin - "*se, mikä näyttäytyy substanssina, onkin rakennettu identiteetti, performatiivinen suoritus*" (Butler 2006, 235), eikä suinkaan mitään alkuperäistä tai luonnollista. Kun tekojen ja eleiden syy voidaan paikantaa näennäisesti sisäisestä ytimestä johtuvaksi, koherentin sukupuolen tuottamiseksi harjoitettu kontrolli ja kurinpidolliset käytännöt siirtyvät pois näkyvistä. (em. 229.) Jäykän kehyksen rajoissa toistettu kehon tyylyttely voi ajan mittaan jähmettyä, jolloin syntyy vaikutelma substanssista ja luonnollisuudesta (em. 91). Performatiivisen toiston kautta on syntynyt kaksi jähmettynyttä tyyliä, nainen ja mies, jotka ovat saaneet sukupuolen näyttämään luonnostaan kaksinapaiselta. Kun tyyliä tuottavat yhtenäisiä sukupuolitettuja subjekteja, alkaa vaikuttaa siltä, kuin tuo "sukupuoli" olisi tyylin alkusyy. Tekoja ja eleitä tietyllä tavalla toistamalla siis rakennetaan sukupuolikäsitys, joka näyttäytyy selkeän kaksijakoisena, johdonmukaisena ja luonnollisena, ja joka yksinkertaistaa ihmisen sukupuolen monimuotoisuutta. "*Toisin sanoen "sukupuoli" luo keinotekoisen yhtenäisyyden muutoin epäyhtenäiselle määreiden sarjalle*" (em. 199).

Sukupuolen kahtiajako on kontingentti eli ei-välttämätön asiantila (Butler 2006). Sukupuoliparodia, kuten drag, paljastaa sukupuolen itsensä olevan jäljitelmä ja kontingentti. Parodiset identiteetit eivät

jäljittele jotakin alkuperäistä ja originaalia, vaan pikemminkin parodia kohdistuu juurikin alkuperäisyyden olettamukseen ja "alkuperäinen" sukupuoli itsessään on jäljitelmä vailla alkuperää, eli tuotos. (em. 231.) Kontingenttius käytännössä tarkoittaa, että sukupuolen luonnollinen ja välttämätön vaikutelma muodostuu esityksistä, jotka voitaisiin tehdä myös toisin.

Sukupuolta on pyritty feministisissä teorioissa ymmärtämään sex/gender-jaottelun kautta eli erottamalla toisistaan biologinen ja sosiaalinen sukupuoli. Sosiaalinen sukupuoli on ajateltu sosiaalisesti rakentuvana sukupuolen osana, joka ei välttämättä seuraa biologisesta sukupuolesta. Butler kuitenkin kritisoi tätä jaottelua. Hänen mukaansa biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottaminen toisistaan saa biologian näyttäytymään "todellisena" ruumiillisena perustana, jonka päälle sosiaalinen sukupuoli rakentuu (em. 242). Biologinen sukupuoli siis näyttäytyisi essentialistisena perustana sosiaalisen sukupuolen alla, johon sukupuolen voisi palauttaa. Jaottelun vaarana on, että biologinen sukupuoli muodostuu "todelliseksi" ja sosiaalinen sukupuoli siihen nähden toissijaiseksi tai päälle liimatuksi. Butler myös väittää, että jaottelu osoittautuu tarpeettomaksi, koska myös niin sanotun biologisen sukupuolen kahtiajakoa naisiin ja miehiin voidaan pitää sosiaalisesti konstruoituna. Näin myös biologinen sukupuoli on oikeastaan sosiaalinen sukupuoli eli sosiaalinen konstruktio. (Butler 2006, 55–56.) Intersukupuolisuus haastaakin hyvin suorasti ajatuksen kahdesta biologisesta sukupuolesta, joihin liittyvät aina tietyt sukupuolitetut piirteet ja jotka ovat toisilleen vastakkaisia.

Butler (2006) muotoilee heteroseksuaalisen matriisin käsitteen, millä hän tarkoittaa kulttuuristen käsitysten kehikkoa, jossa sukupuolitetut kehot ja halut luonnollistetaan. Matriisiin kuuluu ajatus kahdesta toisilleen vastakkaisesta biologisesta sukupuolesta, jotka ovat seksuaalisesti kiinnostuneita toisistaan. Ainoa syy jakaa ihmisruumiita nais- ja miessukupuoleen on se, että jako sopii heteroseksuaalisen talouden tarpeisiin, sen kautta edistetään lisääntymisseksuaalisuuden päämääriä ja se antaa heteroseksuaalisuuden instituutiolle luonnollisen aseman (em. 196). Butler kirjoittaa: *"Kuten edellä on käynyt selväksi, sukupuolen kategoria ja heteroseksuaalisuuden luonnollistettu instituutio ovat konstruktioita, sosiaalisesti asetettuja ja sosiaalisesti säädeltyjä fantasioita, "fetissejä", eivät luonnollisia vaan poliittisia kategorioita"* (em. 216). Matriisi sulkee ulkopuolelleen siihen sopimattomat kehot ja identiteetit eivätkä ne voi saavuttaa sosiaalista tunnustusta tai hyväksyntää. Butler toteaa: *"Toisistaan erilliset sukupuolet ovat osa sitä, mikä "inhimillistää" yksilöt nykyculttuurissa; onhan totta, että niitä, jotka eivät onnistu tekemään sukupuoltaan oikein, rangaistaan säännönmukaisesti"* (em. 234). Medikalisaatio, syrjintä ja stigmatisointi ovat keinoja, joiden avulla normaalin ja hyväksyttävän rajoja voidaan asettaa ja rajojen ylittämisestä rangaista. Esimerkiksi homoseksuaalisuuden tai transsukupuolisuuden näkeminen mielenterveyden häiriönä tai

intersukupuolisten lasten kehojen muokkaaminen hegemonisen sukupuolikäsityksen määrittelemän normaalin mukaiseksi ovat osoituksia vallitsevan seksuaali- ja sukupuolijärjestelmän ylläpitämisestä medikalisaation kautta. Intersukupuolisuus on luonnollista ihmiskehon variaatiota, mutta koska käsitys kahtiajaosta on Butlerin teorian mukaan luonnollistettu, intersukupuolisuus näyttää sitä vasten luonnottomalta ja ongelmalliselta. Koska intersukupuoliset haastavat olemassaolollaan käsityksen kahdesta vastakkaisesta sukupuolesta ja näiden sukupuolten eroista, vallitsevan sukupuolikäsityksen ja -järjestelmän ylläpitämiseksi intersukupuolisiin kohdistuu toimenpiteitä, joilla heidän kehoistaan pyritään heti lapsuudessa muokkaamaan norminmukaisia (Fausto-Sterling 2000, 8).

3 Sukupuolitestaus urheilussa

Sukupuolitestaus viittaa sellaisiin toimenpiteisiin, joilla on urheilun historiassa pyritty selvittämään urheilijan sukupuoli. Testit ovat kuitenkin kohdistuneet vain naisiin, eivät miehiin. Tätä on pidetty tarpeellisena siksi, että on pelätty miesten naamioituvan naisiksi ja osallistuvan naisten sarjoihin voittaakseen kilpailuja helpommin. Tästä syystä on haluttu varmistaa, että kaikki naisten sarjassa kilpailevat todella ovat naisia. (Fausto-Sterling 2000, 2.) Sukupuolitestit ovat vuosikymmenten saatossa paljastaneet lukuisten urheilijoiden intersukupuolisuuden ja herättäneet keskustelun siitä, onko intersukupuolisilla naisurheilijoilla epäreilu etu kilpailussa muita naisia vastaan ja onko heillä oikeutta osallistua naisten sarjoihin. Pyrkinessään selvittämään urheilijoiden sukupuolen, testit ovat oikeastaan vain osoittaneet, miten hankalaa sukupuolen määrittely voi olla. Testauskäytäntöjä on muutettu useita kertoja pyrkien tekemään testeistä tarkempia ja parempia, mutta silti vielä viime vuosinakin on kiistelty siitä, onko juoksija Caster Semenyalla oikeutta osallistua naisten sarjoihin vai ei. Anne Fausto-Sterlingin (2000, 3) mukaan sukupuolen selvittäminen testien avulla ei ole mahdollista, koska sukupuoli on liian monimutkainen ilmiö. Tässä luvussa käyn läpi sukupuolitestauksen historiaa, nykytilaa ja kerron myös tarkemmin Caster Semenyän tapauksesta. Esittelen myös sukupuolitestauksesta käytyä kriittistä keskustelua.

3.1 Sukupuolitestauksen historia

Sukupuolitestauksen historia ulottuu vuosikymmenten taa 1960-luvulle ja jopa kauemmas. Vuoden 1936 kesäolympialaisissa Berliinissä Saksaa edustanut korkeushyppääjä Dora Ratjen paljastui mieheksi, Heinrich Ratjeniksi. Huijausyrityksestä huolimatta hän ei voittanut kilpailua vaan sijoittui neljänneksi. Vaikka Ratjenin paljastuminen mieheksi on varmasti osaltaan vaikuttanut huoleen, että miehet vievät palkinnot naisten sarjoissa, tämä on ainut tunnettu tapaus, jossa mies on esiintynyt naisena osallistuakseen naisten urheilusarjaan. (Fausto-Sterling 2000, 2; Heggie 2010, 161.) Naisena

esiintyvistä miehistä on siis murehdittu jo kauan ennen kuin Kansainvälinen olympiakomitea (International Olympic Committee eli IOC) otti 60-luvulla käyttöön tieteelliset menetelmät sukupuolen varmistamiseksi (Henne 2014, 793). Huoleen vaikutti myös kylmän sodan henki: pelättiin, että Itä-Euroopan kilpailijat pyrkivät voittamaan kunniaa kommunismille huijaamalla kilpailuissa (Fausto-Sterling 2000, 2). Sukupuolentestauskäytännöt olivat vaihtelevia, mutta tyypillisesti niihin kuului naisurheilijoiden kävelyttäminen alasti asiantuntijaraadin edessä (Henne 2014, 797; Fausto-Sterling 2000, 3). Esimerkiksi Kansainvälinen yleisurheiluliitto (World Athletics eli WA, ennen tunnettu nimellä International Association of Athletics Federations eli IAAF) määräsi, että kaikkien naisten on osallistuttava visuaaliseen tutkimukseen eli esiintyä alasti paneelin edessä. Vuonna 1966 se määräsi naisurheilijat myös gynekologisiin tutkimuksiin. (Schultz 2011, 229–230.) Näitä niin sanottuja nakuparaateja (*nude parade, naked parade*) pidettiin ymmärrettävästi nöyryyttävinä ja tunkeilevinä, joten Kansainvälinen olympiakomitea alkoi suunnitella, miten standardisoida sukupuolitestausta ja miten sen voisi toteuttaa eri tavalla (Henne 2014, 797; Fausto-Sterling 2000, 3).

Vuonna 1968 Kansainvälinen olympiakomitea otti käyttöön kaikille naisurheilijoille pakollisen kromosomitestin (Schultz 2011, 230; Fausto-Sterling 2000, 2–3). Testin läpäisseet saivat ”sukupuolipassin” tai ”naisellisuussertifikaatin”, jota näytettiin kilpailuissa todisteena naiseudesta (Vignetti, et al. 1996, 239). Ensimmäinen urheilija, joka ei läpäissyt uutta kromosomitestiä oli puolalainen juoksija Ewa Klobukowska. Hän oli läpäissyt visuaalisen tarkastuksen vuonna 1966, mutta kromosomitestin jälkeen hänen ennätyksensä ja mitalinsa mitätöitiin. (Schultz 2011, 231.) Kromosomitestien tekoa jatkettiin aina vuoteen 1992 asti (em. 231–232), kunnes Kansainvälinen yleisurheiluliitto päätti luopua järjestelmällisestä kaikkien naisurheilijoiden testauksesta ja Kansainvälinen olympiakomitea puolestaan otti käyttöön uudenlaisen testin. Kromosomitestiä oli kritisoitu runsaasti, sillä siihen liittyi merkittäviä puutteita. Kromosomien määrä voi vaihdella, jolloin esimerkiksi naisurheilijat, joilla on vain yksi X kromosomi, ovat testin mukaan miehiä ja heidät evätään kilpailuista (Schultz 2011, 231). Testi ei myöskään toimi tilanteessa, jossa urheilijalla on androgeeni-insensitiivisyysyndrooma AIS. Tällaisella henkilöllä on XY kromosomit, mutta keho ei reagoi androgeeneihin, jolloin henkilölle ei kehity miesmäisiksi tulkittuja piirteitä eikä korkean testosteronitason olemassaolo vaikuta myöskään urheilusuoritukseen. Jos miehet olisi myös laitettu sukupuolitestaukseen, miehet, joilla on ylimääräinen X kromosomi (kuten Klinefelterin oireyhtymässä), olisivat testin mukaan kelvanneet naisten sarjaan. (Henne 2014, 800.)

Vuoden 1992 talviolympialaisissa Ranskassa Kansainvälinen olympiakomitea käytti sukupuolitestien tekemiseen uutta polymeraasiketjureaktiotestiä (PCR), joka analysoi SRY-geeniä (Cooky & Dworkin

2013, 105; Schultz 2011, 232). Yhteensä 22 ranskalaista geneetikkoa kirjoittivat kirjeen Kansainväliselle olympiakomitealle ja vaativat luopumaan geenitestauksesta, perustellen sen olevan epäeettistä sekä tuloksetonta (Schultz 2011, 232). Myös esimerkiksi Norja piti sukupuolitestausta epäeettisenä ja suorastaan laittomana, minkä vuoksi Norja ei sallinut testausta vuoden 1994 Lillehammerin talviolympialaisissa (Martínez-Patiño et al. 2010, 313). Geenitestin saaman tieteellisen kritiikin myötä vuoden 2000 Sydneyn olympialaisissa Kansainvälinen olympiakomitea päätti lopulta luopua naisurheilijoiden järjestelmällisestä testaamisesta, kuten Kansainvälinen yleisurheiluliitto oli tehnyt jo lähes vuosikymmen aikaisemmin. Sittemmin sekä Kansainvälinen olympiakomitea että Kansainvälinen yleisurheiluliitto ovat soveltaneet valikoivaa sukupuolitestausta, jossa urheilijaa vaaditaan sukupuolitestiin vain silloin, kun herää jokin epäily urheilijan sukupuolesta. (Henne 2014, 803; Cooky & Dworkin 2013, 105.) Esimerkiksi intialainen Santhi Soundarajan sijoittui toiseksi 800 metrin juoksussa, minkä jälkeen häntä vaadittiin sukupuolitestiin ulkonäkönsä vuoksi. Lopputuloksena määriteltiin, että hänellä ei ole riittävästi naisen piirteitä, joten hänen mitalinsa otettiin pois ja hänet asetettiin kilpailukieltoon sääntörikkomukseen vedoten. (Schultz 2011, 231.)

Vuonna 2006 laadittu Kansainvälisen yleisurheiluliiton uusi säännöstö otti jo huomioon erilaiset intersukupuolisuuden muodot. Säännöstön mukaan urheilijat, joilla on jokin sellainen intersukupuolisuuden muoto, josta ei koidu kilpailussa epäreilua etua (esimerkiksi AIS), saavat osallistua naisten sarjaan. (Cooky & Dworkin 2013, 106.) Vaikka säännöstö vaikuttaa suhtautuvan intersukupuolisiin aiempaa hyväksyvämmiin, käytännössä se vaatii edelleen jokaista urheilijaa mukautumaan joko nais- tai mieskategoriaan, joille on määritelty tietyt ”normaalin” rajat.

Vuonna 2009 eteläafrikkalainen juoksija Caster Semenya voitti maailmanmestaruuskultaa naisten 800 metrin juoksumatkalla Berliinissä. Semenyan tulos oli noin 2 sekuntia hitaampi kuin maailmanennätys, mutta toiseksi jäänyt juoksija oli häntä yli 2 sekuntia jäljessä. Semenya paransi omaa aikaansa yli 7 sekuntia edellisiin kilpailuihin verrattuna, mikä hänen ulkonäkönsä ohella herätti epäilyksen hänen ”kelvollisuudestaan” naisten sarjaan ja Kansainvälinen yleisurheiluliitto vaati häntä osallistumaan sukupuolitestiin. Vuonna 2010 Kansainvälinen yleisurheiluliitto hyväksyi lääketieteen asiantuntijoista koostuvan paneelin esittämän ratkaisun, jonka mukaan Semenya saa jatkaa kilpailua. (Cooky & Dworkin 2013, 103.)

Vuonna 2011 Kansainvälinen yleisurheiluliitto asetti jälleen uudistetut säännöt, joiden mukaan naisten sarjaan saa osallistua, jos testosteronitaso on alle 10 nanomoolia litrassa. Mikäli hormonitaso ylittää sallitun rajan, urheilija voi laskea sitä lääkityksen avulla ja saada luvan osallistua kilpailuihin. Tämä uusi säännöstö on viety oikeuteen kahdesti, ensin vuonna 2015 Dutee Chadin toimesta ja

uudestaan vuonna 2019 Caster Semenyan toimesta. Urheilun kansainvälinen vetoomustuomioistuin (Court of Arbitration for Sport eli CAS) päätti Chadin tapauksessa laittaa jäihin Kansainvälisen yleisurheiluliiton asettamat säännöt sillä perusteella, että ei ole tarpeeksi tutkimusnäyttöä korkean testosteronitason aiheuttamasta edusta muihin kilpailijoihin nähden. Kansainväliselle yleisurheiluliitolle myönnettiin lisäaikaa toimittaa oikeuteen todisteita korkean testosteronitason eduista. Stephanie Bermonin ja Pierre-Ives Garnierin vuonna 2017 julkaistun tutkimuksen mukaan tavallista korkeamman testosteronitason omaavat naiset saivat 1,8–2,8 prosentin edun muihin naisiin verrattuna ainakin osassa lajeja. Tutkimus luovutettiin vetoomustuomioistuimelle ja se hyväksyttiin todisteeksi siitä huolimatta, että tutkimuksen pätevyydestä ja eettisyydestä esitettiin kritiikkiä. Tutkimuksen tilastollinen analyysi on kyseenalaistettu, Stephanie Bermonilla on todettu olevan eturistiriita Kansainvälisen yleisurheiluliiton terveyden ja tieteen osaston johtajana, sekä tutkimuksen eettisyys on kyseenalaistettu, koska tutkimuksessa käytettyjen verinäytteiden analysointiin ei ollut veren luovuttajien suostumusta. Tutkimus perustui verinäytteisiin, joita on annettu doping-testauksen yhteydessä, eivätkä urheilijat olleet antaneet suostumusta näytteiden käytölle mihinkään muuhun tarkoitukseen kuin doping-testaukseen. Tutkimuksen rahoittajia olivat Kansainvälinen yleisurheiluliitto ja Maailman antidopingtoimisto (World Anti-Doping Agency eli WADA). (Camporesi 2019, 700–701.)

Vuonna 2018 Kansainvälinen yleisurheiluliitto laati tutkimukseen perustuen uuden säännöstön, jonka mukaan naisten sarjaan saa osallistua, jos testosteronitaso on alle 5 nanomoolia litrassa. Rajan ylittävien on alennettava hormonitasoaan lääkkeillä, mikäli haluavat osallistua naisten sarjassa 400 metrin ja mailin välisille juoksu- ja estematkoille. Vuonna 2019 Semenya vei Kansainvälisen yleisurheiluliiton oikeuteen, koska säännöt estivät häntä osallistumasta kilpailuihin eikä hän suostunut ottamaan lääkitystä. Tällä kertaa vetoomustuomioistuin totesi, että vaikka se pitää sääntöjä syrjivinä, ne ovat myös välttämättömiä reilun pelin takaamiseksi ja naisten kategorian suojelemiseksi. Säännöt saivat jäädä voimaan, ja vaikka Semenyan valitus Sveitsin korkeimpaan oikeuteen jäädytti ne hetkeksi, lopulta vetoomustuomioistuimen tuomio jäi voimaan eikä Semenya tai muut hänen kaltaisensa urheilijat voi kilpailla naisten sarjassa 400 metrin ja mailin välisillä juoksu- ja estematkoilla kansainvälisissä kilpaluissa. (Camporesi 2019, 700–701.)

3.2 Kriittinen keskustelu sukupuolitestauksesta

Intersukupuolisia naisurheilijoita on pyritty sukupuolitestien avulla löytämään ja sulkemaan ulos kilpailuista pääasiassa sillä perusteella, että heillä ajatellaan olevan epäreilu etu muihin naisurheilijoihin nähden. Reiluus ei ole yksinkertainen käsite eikä ole helppoa määritellä, mikä on

reilua ja mikä epäreilua. Jotkut ovatkin myös kyseenalaistaneet koko reiluuden vaatimuksen. Voidaan kysyä, onko urheilu lähtökohtaisesti koskaan reilua ja pitäisikö sen olla. Esimerkiksi urheilijoiden sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset lähtökohdat ovat erilaiset (Cooky & Dworkin 2013, 107). Jesse Wall (2020, 564) huomauttaa, että emme ole kiinnostuneita keskivertokilpailijoista, vaan keskuudessamme olevista erityisyksilöistä. Huippu-urheilussa ei ole kyse keskinkertaisuudesta, vaan erityisyydestä. Cookyn, Dycusin ja Dworkinin (2013, 51) mukaan on tunnustettava, että urheilussa ”pelikenttä ei ole tasainen”, mikä poistaisi tarpeen sukupuolitesteille.

Jos puhutaan vain hormonaalisesti reilusta pelistä, tällöin matalan testosteronitason omaavat miehet olisivat muihin miehiin verrattuna alakynnessä ja erityisen korkean testosteronitason omaavia miehiä tulisi pyytää myös laskemaan hormonitasoaan lääkkeillä (Wall 2020, 563). Testosteronitason lisäksi on kuitenkin olemassa myös monia muita geneettisiä tai muuten synnynnäisiä ominaisuuksia, joista voi olla hyötyä urheilussa. Itse asiassa on todettu, että huippu-urheilijoiden joukossa on lukuisia yksilöitä, joilla on geneettisiä etuja (Hercher 2010, 552; Schultz 2011, 233; Camporesi 2011, 702). Esimerkiksi monilla koripalloilijoilla ja lentopalloilijoilla on geneettinen poikkeama, joka aiheuttaa keskimääräistä runsaampaa pituuskasvua (Cooky & Dworkin 2013, 107). Hiihtäjä Eero Mäntyrannalla oli geenimutaatio, minkä seurauksena hänen hemoglobiininsa oli korkea ja se puolestaan aiheutti tavallista tehokkaamman hapen kuljetuksen (Cooky & Dworkin 2013, 107; Camporesi 2011, 702). Joillakin urheilijoilla puolestaan on epätavallisen paljon nopeita lihassoluja (Camporesi 2011, 702). Tyypillisesti tällaisia luonnollisia etuja pidetään urheilussa reiluna, kun taas dopingin tuomaa etua pidetään epäluonnollisena ja siksi epäreiluna. Cookyn ja Dworkinin (2013, 107) mukaan kilpailuihin osallistumista ei tulisi evätä intersukupuolisuuden perusteella, koska se on täysin luonnollista.

Muiden geneettisten etujen olemassaolosta huolimatta testaus kohdistuu vain sukupuoleen sen sijaan, että kaikki urheilijat testattaisiin minkä tahansa geneettisen edun varalta. Joskus testosteronin erottamista muista luonnollisista eduista perustellaan sillä, että se antaa etua kaikessa, kun taas muut geneettiset edut ovat hyödyksi vain tietyissä lajeissa, tai että sen antama etu on muita suurempi. Oikeudessa Semenyan puolesta todistaneen tohtori Alun Williamsin mukaan ei ole olemassa selkeää laadullista tapaa erottaa erilaisia geneettisiä etuja toisistaan. Edes testosteronin antamasta edusta ei olla tiedeyhteisössä yksimielisiä. (Camporesi 2011, 702.) Cookyn ja Dworkinin (2013, 107) mukaan jos Kansainvälinen olympiakomitea ja Kansainvälinen yleisurheiluliitto olisivat todella kiinnostuneita reiluuden takaamisesta, ne kohdistaisivat testauksen kaikkiin ja kaikkeen. He kysyvätkin, miksi sukupuoli on ainoa fyysinen ja luonnollinen etu, jota kontrolloidaan. Heidän mukaansa syy naisurheilijoiden testaamiselle on oletus siitä, että kaikki biologiset miehet ovat

vahvempia, suurempia, nopeampia ja siten yliverlaisia urheilijoita kaikkiin biologisiin naisiin verrattuna (em. 108). Pitkäaikaiset sukupuolittuneet käsitykset ja jopa lääketieteellinen kirjallisuus ovat tukeneet ajatusta, että naiset eivät luonnostaan ole atleettisia kilpailijoita (Fausto-Sterling 2000, 3). Sukupuolten erottelua pidetään välttämättömänä naisten kilpailujen reiluuden takaamiselle. Cooky ja Dworkin (2013, 110) eivät kuitenkaan hyväksy tätä olettamusta ja kyseenalaistavat sukupuolen erottelun periaatteena. He ehdottavat urheilun organisointia eri tavalla, esimerkiksi perustuen urheilijan kykyihin stereotyyppisten sukupuolitettujen piirteiden sijaan.

Cookyn ja Dworkinin tarjoaman selityksen sijaan intersukupuolisuuden kontrollointia urheilussa voisi lähestyä myös Butlerin teorian näkökulmasta. Geneettisten poikkeamien tarjoamat luonnolliset edut urheilussa ovat pääsääntöisesti hyväksytyjä lukuun ottamatta intersukupuolisuutta, mikä voisi johtua siitä, miten jako naisiin ja miehiin on sosiaalisesti konstruoitu ja saatu näyttämään luonnolliselta. Tällöin intersukupuolisuus näyttäytyy epäluonnollisena ja siksi myös epäreiluna. Henne (2014, 791) toteaaakin, että reilu peli vaikuttaa oikeuttavan luonnollistetun, ei luonnollisen, eron. Sukupuolitestauksen historiassa hyvää ja huonoa urheilusuoritusta ei erota sen luonnollisuus tai keinotekoisuus, vaan se, mikä vaikuttaa luonnottomalta valvovien viranomaisten ja heidän näkemyksiään värittävien kulttuuristen käsitysten valossa (em. 807). Hän myös huomauttaa, että vaikka reilun perin on tarkoitus suojella luonnollisia urheilijoita, sukupuolitestauksessa haaviin jäävien urheilijoiden odotetaan muokkaavan kehojaan keinotekoisesti, jotta he voivat osallistua kilpailuihin (em. 807–808). Tämä on melkoinen paradoksi.

Useat feministiset urheilututkijat ovat korostaneet, miten urheilussa vahvistetaan sukupuolibinääriä luonnollisena ja väistämättömänä. He ovat myös kritisoineet sukupuolitestausta mekanismina, jonka kautta ylläpidetään käsitystä luonnollisesta ja kategorisesta sukupuolten erosta. (Cooky, Dycus & Dworkin 2013, 32.) Kun “epäilyttäviä” urheilijoita pyydetään sukupuolitestiin, sukupuolen ambiguuteetti ja sukupuolta rakentavat sosiaaliset prosessit tulevat näkyviksi. Niiden naisurheilijoiden, jotka eivät sovi länsimaiseen käsitykseen naisellisuudesta, sukupuoli kyseenalaistetaan muita todennäköisemmin (em. 35). Sukupuolitestiin joutuminen vaikuttaakin usein riippuvan siitä, miltä naisurheilija näyttää. Erityisesti Caster Semenyan tapauksessa on nostettu esiin huoli siitä, Semanya on otettu silmätikuksi yksinkertaisesti sen takia, että hän ei mustana naisena täytä valkoisia kauneusihanteita ja naiseuden normeja (em. 47). Maskuliinisuus on esteettinen merkki kehoissa, joka saattaa naisurheilijan epäilyn kohteeksi. Normatiivisen naiseuden poissaolo tekee urheilijasta todennäköisesti epäaidon naisen. (Henne 2014, 793.) Rebecca Lockin (2003, 404–405) mukaan maskuliinisiin naisurheilijoihin suhtaudutaan negatiivisesti siitä syystä, että he edustavat stereotyyppistä lesboestetiiikkaa, joka on loukkaavaa heteroseksuaaliselle katseelle. Niillä, jotka

(länsimaisen) yhteiskunnan silmissä ovat naisia jollakin epäsovinnaisella tavalla, on eniten potentiaalia häiritä sukupuolibinääriä (Cooky, Dycus & Dworkin 2013, 35), minkä vuoksi he ovat tiukan tarkkailun alaisena ja heidän sukupuolensa on kontrollin kohteena. Hennen (2014, 793) mukaan vaikka sukupuolitestien ja doping-testauksen yhteydessä korostetun reilun pelin periaatteen on tarkoitus taata tasavertaiset mahdollisuudet kilpailuun ja suojella luonnollisia kehoja, sen kohde ei olekaan keinotekoisuus tai luonnottomuus sinänsä vaan se valvoo erilaisuuden sosiaalisia normeja. Määrittäessään sääntöjä sille, kuka kelpaa naiseksi ja kuka ei, urheilujärjestöt tulevat myös määritelleeksi ”normaalin” naiseuden rajat ja vahvistaneeksi käsitystä tietyntylaisista ominaisuuksista tietyille sukupuolelle kuuluvana.

Sukupuolitestaus on myös herättänyt eettisiä huolia. Hennen (2014, 789) mukaan esimerkiksi ihmisoikeusaktivisti, Organisation Intersex International:in jäsen ja Intersex Campaign for Equality:n perustaja Hida Vioria pitää ongelmallisena vaatimusta, että joidenkin naisten on käytettävä keinotekoisia hormoneja saadakseen kilpailla. Tämä vaikuttaa ylipäätään koko urheilun eetoksen vastaiselta, sillä tyypillisestä urheilussa rangaistaan hormonien käytöstä ja kannustetaan hyödyntämään luontaisia kykyjä. Naisen luonnostaan korkea testosteronitaso ikään kuin rinnastetaan dopingiin. (Vioria 2011.) Kyseenalaista on myös se, että terveitä ihmisiä vaaditaan lääkityksellä alentamaan hormonitasoaan. World Medical Association on antanut lausunnon, jossa todetaan, että koska säännöt eivät perustu lääketieteelliseen tarpeeseen, terveiden ihmisten lääkitsemiseen ei tulisi suostua (Camporesi 2019, 700). Ei ole myöskään varmuutta siitä, onko hormonitason alentaminen lääkkeillä täysin turvallista (em. 701). Henkilökohtaisena ja sensitiivisenä asiana sukupuolitestaukseen liittyen on myös nostettava esiin huoli luottamuksellisuudesta. Kansainvälinen olympiakomitea ja Kansainvälinen yleisurheiluliitto ovat luvanneet sukupuolitestien olevan luottamuksellisia, mutta esimerkiksi Ewa Klobukowskan tapauksessa häntä paheksuttiin silti julkisesti (Henne 2014, 800). Samoin María Martínez-Patiño ja Santhi Soundarajan ovat joutuneet julkisesti nöyryytetyiksi (em. 802–803). Myös Caster Semenyan tapaus on ollut näkyvästi esillä mediassa, joten luottamuksellisuudessa on mitä ilmeisimmin epäonnistuttu.

4 Aineisto ja menetelmät

Käytän tutkielmani aineistona neljän suomalaisen median uutisjuttuja Caster Semenyan tapauksesta. Tässä osiossa kuvailen aluksi tarkemmin aineistoani ja aineistonkeruuprosessia, sekä lopuksi pohdin tutkielmaani liittyviä eettisiä kysymyksiä.

4.1 Aineiston kuvaus

Tutkielman aineisto koostuu suomalaisten uutismedioiden Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien, MTV:n ja Ylen verkkouutisista liittyen Caster Semenyaan. Aineiston keräämiseen käytetyt mediat on valittu sen perusteella, että ne kuuluvat Suomen luetuimpiin uutissivustoihin (Finnish Internet Audience Measurement 2019) ja ovat samalla tyyliltään jossain määrin toisistaan poikkeavia. Aineisto on kerätty sivustojen omien hakukoneiden avulla käyttämällä hakusanana Caster Semenyan nimeä. Hakutuloksia läpikäydessä ja aineistoa kerätessä jätin aineistosta pois sellaiset uutistekstit, joissa Semenyan nimi oli mainittu mutta jotka eivät laajemmin käsitelleet itse Semenyan tapausta, vaan esimerkiksi raportoivat jonkin yleisurheilukilpailun tuloksia. Kokonaisuudessaan aineisto koostuu 121 uutisjutusta, joista 34 on Helsingin Sanomien, 29 Ilta-Sanomien, 22 MTV:n ja 36 Ylen uutisia. Aineistossa oli tarkoitus olla mukana myös Iltalehden uutisia, mutta Iltalehden hakukoneen kautta löysin vain neljä aihetta käsittelevää uutistekstiä. Ne olivat samankaltaisia muiden medioiden jo julkaisemien juttujen kanssa enkä näin ollen kokenut niiden tuovan aineistoon mitään lisäarvoa.

Caster Semenyan kansainvälinen ura ja sitä myöten myös keskustelu hänen sukupuolestaan on jatkunut aina vuodesta 2009 saakka, mutta olen päättänyt rajata aineiston aikavälille 1.1.2018-1.10.2020. Voisi olla mielenkiintoista kerätä aineisto koko noin kymmenen vuotta kattavalta ajalta ja tehdä mediakeskustelusta ajallista vertailua, mutta aineisto olisi niin massiivinen, että kandidutkielmani puitteissa koen mielekkäämmäksi ja toteuttamiskelpoisemmaksi arvioida keskustelua tiettyinä rajatumpana ajankohtana. Kiinnostukseni kohdentuu erityisesti keskusteluun nykyaikana eli kahteen viimeisimpään vuoteen. Tänä aikana Caster Semenya on myös käynyt oikeustaisteluita Kansainvälisen yleisurheiluliiton säännöstöä vastaan, mikä on todennäköisesti vaikuttanut uutisoinnin määrään kyseisenä ajanjaksona. Uutisointi käsittelee intersukupuolisuutta ja urheilua yhden henkilön tapauksen kautta, ja uutisointi sijoittuu jonkinasteisen mediakohun ajalle tiettyyn kontekstiin, joten tutkimuksen tuloksia ei välttämättä voi yleistää kuvaamaan näkemyksiä intersukupuolisuudesta ja urheilusta. Aiheen tutkimisessa uutisten kautta on myös pidettävä mielessä, että toimittajilla ja toimituksilla on valtaa vaikuttaa siihen, miltä keskustelu mediassa näyttää. He voivat valita, mitkä aiheet ovat uutisoinnin arvoisia, mitä näkökulmia nostetaan esiin ja ketä juttuihin haastatellaan. Koen kuitenkin Caster Semenya koskevan uutisoinnin ja keskustelun olevan merkityksellistä ja se valottaa intersukupuolisuuteen kohdistuvia asenteita. Medioiden on myös mahdollista vaikuttaa ihmisten ajatteluun ja arvoihin, minkä vuoksi mediassa esiintyvillä diskursseilla on merkitystä ja niitä kannattaa tutkia. Mediassa käyty keskustelu ja siinä esiintyvät diskurssit osaltaan osallistuvat tuottamaan käsitystä sukupuolisuudesta urheilussa.

4.2 Eettiset kysymykset

Intersukupuolisten urheilijoiden tapausten riepottelu mediassa on heikentänyt kohun kohteena olevien urheilijoiden henkistä hyvinvointia, joten urheilijoiden hyvin henkilökohtaisista ja herkistä asioista uutisoinnin voisi ehkä nähdä jossain määrin epäeettisenä. Onko epäeettistä toimintaa jatkaa tapauksista puhumista ja mediakeskustelujen esille tuontia tutkielman muodossa? Uutisjutut on jo julkaistu ja ne ovat kaikkien nähtävillä ja luettavissa, joten mahdollinen vahinko on jo tavallaan tapahtunut. Mielestäni tällaisista tapauksista vaikeneminen ei välttämättä ole toivottava ratkaisu, vaan asiaa on myös voitava analysoida. Tarkastelemalla Caster Semenyasta käytyä mediakeskustelua voin tuoda siihen jonkin uuden näkökulman ja tuoda esiin sukupuoleen liittyviä piileviä ajatusmalleja. Olen myös pohtinut, onko eettisestä näkökulmasta tarpeellista anonymisoida uutisjutuissa esiintyviä tahoja tai henkilöitä. Koska tahot ja henkilöt oletettavasti ovat olleet tietoisia kommenttiansa päättämisestä uutisiin ja sitä kautta julkisuuteen, en koe sitä tarpeelliseksi. Eri tahojen ja henkilöiden esiin tuominen voi jopa olla merkityksellistä.

Toinen eettisen pohdinnan paikka on se, millaisin termein puhun tutkielman aiheena olevasta ihmisryhmästä. Olen pohtinut, puhuako vain intersukupuolisista vai intersukupuolisista naisista. Häivyttääkö pelkästään intersukupuolisista puhuminen sen faktan, että esimerkiksi Caster Semeny on julkisuudessa useasti todennut vain olevansa nainen ja samoin muutkin naisten sarjasta ulossuljetut urheilijat vaikuttaisivat identifioituvan yksinkertaisesti naisiksi. Siksi heidän naiseutensa sivuuttaminen kokonaan tuntuu väärältä. Olenkin päätenyt käyttämään pääasiassa käsitettä intersukupuolinen nainen. Haluan kunnioittaa urheilijoiden omaa identiteettiä, mutta naiseus on merkityksellistä myös siksi, että nimenomaan naisten sarjaan asetetaan testosteronirajoituksia ja kiistellään siitä, kuka voidaan hyväksyä naiseksi. Toisaalta kuitenkin myös intersukupuolisuus eli se, että kyseisten urheilijoiden sukupuoli-eritteet eivät kaikilta osin vastaa normatiivista naiseutta, on äärimmäisen merkityksellistä ja juuri tämä on se syy, miksi heidät pyritään rajaamaan pois naisten sarjoista.

4.3 Diskurssianalyysi

Käytän tutkimusmenetelmänäni diskurssianalyysiä, jossa tarkastellaan, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan kautta (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 14). Diskurssianalyysiin liittyy useita lähtöoletuksia: kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentava luonne, rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssystemien olemassaolo, merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuus, toimijoiden kiinnittyminen merkityssystemeihin, sekä kielenkäytön seurauksia tuottava luonne. Näiden

painotukset eri tutkimuksessa voivat vaihdella. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 21.) Omassa analyysissäni tärkeimpiä lähtökohtia ovat sosiaalisen todellisuuden rakentaminen, kilpailevat merkityssysteemit sekä kielenkäytön seurauksia tuottava luonne.

Diskurssianalyysin lähtökohta on siis konstruktionistinen eli kielenkäyttöä ei tarkastella kuvauksena todellisuudesta, vaan osana todellisuutta ja todellisuuden tuottajana (em. 14). Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita kielenkäytön erottamista oikeasta todellisuudesta, sillä kielenkäyttö ja muu todellisuus kietoutuvat yhteen (em. 22). Esimerkiksi sukupuolen voidaan sanoa olevan joko naiseutta tai mieheyttä, mutta silti intersukupuoliset eivät lakkaa olemasta, vaikka normatiivisesta naiseudesta ja mieheydestä poikkeavat sukupuolet puheessa rajattaisiinkin ulos mahdollisen sukupuolen käsityksestä. Tällaisella kielenkäytöllä on kuitenkin hyvin konkreettisiakin seurauksia niille, jotka rajautuvat puheen ulkopuolelle ja voivat tulla jopa näkymättömiksi. Vaikka kielenkäyttöä usein ajatellaankin vain asioiden kuvaamisena, kielellä voidaan kuvaamisen lisäksi myös tehdä, ja teoilla on seurauksia. Puheella voidaan tehdä tiettyjä asioita mahdolliseksi ja toisia mahdottomiksi, tai mahdottomalta vaikuttaviksi. Kielenkäyttö siis sekä avaa että rajaa mahdollisuuksia. (em. 37–38.) Puhetapoja eli diskursseja voi esiintyä useita rinnakkain ja ne voivat kilpailla keskenään. Kahdenkin merkityssysteemin rinnakkainen olemassaolo haastaa ajatuksen kuvauksen ja sen kohteen välisestä yksiselitteisestä heijastussuhteesta. (em. 26.) Valtasuhteiden vaikutuksesta jotkin diskurssit voivat saada muihin verrattuna vahvemman jalansijan, jolloin voi muodostua jaettu ja itsestään selvinä pidettyjä totuuksia, jotka vaientavat muut totuudet (em. 28).

Diskurssianalyysi sopii tutkielmaani, koska tarkoitukseni on kartoittaa aineistossa esiintyviä merkityssysteemejä, diskursseja, ja tarkastella niiden luomaa todellisuutta ja mahdollisuuksia suhteessa intersukupuolisiin urheilijoihin. Olen hyödyntänyt myös kriittistä diskurssianalyysia, joka keskittyy valtasuhteiden tarkasteluun, mutta en ole kokenut tarpeelliseksi tehdä tarkkaa rajausta diskurssianalyysin eri tutkimussuuntausten välille. Jokisen ja kumppanien mukaan kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi kietoutuvat läheisesti toisiinsa, vaikka niiden välinen kahtiajako on viime vuosina voimistunut. Tätä he pitävät valitettavan kehityssuuntana, sillä nämä tutkimussuuntaukset voisivat olla toisiaan täydentäviä. (em. 9.)

5 Analyysi

Intersukupuolisten naisurheilijoiden positiosta urheilumaailmassa hahmottuu uutistekstien perusteella kaksi keskenään kamppailevaa diskurssia. Ensimmäisen näkemyksen mukaan intersukupuolisten naisten tulisi antaa korkeasta testosteronitasostaan huolimatta osallistua

sukupuoli-identiteettinsä mukaiseen urheilusarjaan. Intersukupuolisten naisurheilijoiden sulkeminen naisten sarjan ulkopuolelle, mikäli he eivät suostu alentamaan testosteronitasoaan lääkityksellä, käsitetään ennen kaikkea ihmisoikeuskysymykseksi ja siitä puhutaan myös tasa-arvon, syrjinnän ja luonnollisuuden kautta. Toisaalta aineistossa esiintyy myös vastakkainen näkemys, jossa intersukupuolisten naisten sulkeminen naistensarjan ulkopuolelle nähdään välttämättömänä reiluiden toteutumisen kannalta ja intersukupuoliset naiset koetaan jopa uhkana naisten urheilulle. Olen nimennyt nämä kaksi diskurssia ihmisyysdiskurssiksi ja reiluusdiskurssiksi. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin diskurssien sisältöä.

5.1 Ihmisyysdiskurssi

Ihmisyysdiskurssissa keskisiä piirteitä ovat intersukupuolisten naisurheilijoiden ihmisoikeuksien ja heidän testosteronitasonsa luonnollisuuden korostaminen sekä tasa-arvo ja syrjinnänvastaisuus. Tässä puhettavassa erityisesti ihmisoikeudet, tasa-arvo ja synnyntäisten ominaisuuksien väistämättömyys ovat sellaisia lähtökohtia, joiden kautta intersukupuolisuuden ja urheilun välistä problematiikkaa tarkastellaan. Tällöin intersukupuolisten naisen ulossulkeminen näyttäytyy syrjintänä ja yhdenvertaisten oikeuksien kieltämisenä.

Ihmisyysdiskurssissa näkyy vahvasti puhetapa, jossa intersukupuolisten naisten sulkeminen ulos naisten sarjoista, mikäli he eivät suostu alentamaan testosteronitasoaan lääkityksellä, käsitetään ihmisoikeuskysymyksenä. Urheilu ei ole muusta maailmasta erillinen saareke, jossa ihmisoikeudet voidaan jättää huomiotta. Samoin urheilu on vuorovaikutuksessa muun kulttuurin ja yhteiskunnan osa-alueiden kanssa, joten aineistossa herääkin huoli siitä, miten intersukupuolisten naisten oikeuksien rikkominen ja naiseuden kieltäminen urheilussa vaikuttaa muilla elämänalueilla. Jotain osviittaa tästä antaa se, miten intersukupuolisuuden paljastuminen ja naisten sarjaan pääsyn epääminen ovat aiheuttaneet intersukupuolisille naisurheilijoille julkisen riepottelun mediassa, uran menettämisen, välirikkoja heidän kumppaniensa, perheidensä ja ystäviensä kanssa, sekä mielenterveydenongelmia (ks. Henne 2014, 802; Schultz 2011, 231–232, 234). Aineistossa nostetaan esille se, miten testosteronirajan asettaminen vie intersukupuolisilta naisurheilijoilta heidän ammattinsa ja loukkaa heidän yhdenvertaisuuttaan muihin naisurheilijoihin verrattuna.

Kansainvälisten urheilujärjestöjen tulisi miettiä päätöksiään ihmisoikeuksien kannalta. Urheilu on tärkeää, mutta ei koko elämämme. Urheilussa tehdyt päätökset vaikuttavat myös muilla elämänalueilla. Miten käy naisten, joita IAAF ei luokittele naisiksi?

- Tarja Halonen ja Terhi Heinilä, HS, 14.7.2018

IAAF ei voi onnistua, se kuulostaa mahdottomalta. On vaikea ajatella millään mielikuvituksella, että IAAF voittaa jutun. Sääntö voi olla marraskuussa voimassa viikon. Siinä ajassa ei harjoittelulle ehdi tapahtua mitään peruuttamatonta, mutta ihmisarvoa ja yhdenvertaisuutta se loukkaa ja naisjuoksijoilta viedään ammatin tekemisen välineet.

- Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan yliopistonlehtori ja psykologi Marja Kokkonen, HS, 22.9.2018

Samoin kuin intersukupuolisten lasten altistaminen sukupuolenkorjaustoimenpiteille voidaan nähdä vakavana koskemattomuuden ja itsemääräämisoikeuden loukkauksena (Rantala 2016, 17–18), aineistossa sukupuolitestaus sekä naisurheilijoiden sukupuolen vahtiminen ja kontrollointi nähdään urheilijan oikeuksien loukkauksena. Sukupuolitestaukseen liittyy naisurheilijoihin kohdistuvia fyysisiä tarkastuksia ja kokeita, joita voidaan pitää nöyryyttävinä ja koskemattomuutta loukkaavina. Myös itsemääräämisoikeus asettuu kyseenalaistetuksi, kun sukupuolitestiin myöntymisen vaihtoehto on siitä kieltäytyminen ja sitä myöten todennäköisesti mitalien menettäminen tai kilpailukielto. Sukupuolitestaukseen siis liittyy paine suostua omaan kehoon kohdistuviin toimenpiteisiin ja lääketieteellisiin hoitoihin. Aineistossa sukupuolitestauksista ja painetta lääketieteellisiin hoitoihin kuvataan jopa häirinnäksi tai suoranaiseksi väkivallaksi. Myös Butler (2006, 34) puhuu väkivallasta ja kuvaa sukupuolta koskevan luonnollistetun tiedon sukupuolista todellisuutta rajaavaa vaikutusta sekä sukupuolinormeja väkivallaksi. Sukupuolinormit saavatkin hyvin konkreettisen, ihmisen keholliseen koskemattomuuteen kajoavan muodon sukupuolitestien ja kehon normalisointiin pyrkivien lääketieteellisten hoitojen kautta.

Tytöillä ja naisilla on oltava oikeus määrätä omasta kehostaan. Tämä koskee myös urheilua. Naisten on voitava liikkua ja urheilla turvallisesti ja vailla pelkoa. Urheilussa tarvitaan väkivallasta ja häirinnästä vapaita tiloja ja käytäntöjä sekä nollatoleranssia kaikkea väkivaltaa kohtaan.

- Tarja Halonen ja Terhi Heinilä, HS, 14.7.2018

Kyse ei ole minusta, sillä olen jo saavuttanut kaiken, mitä elämältä haluan. Mutta mitä tapahtuu seuraavalle sukupolvelle, jos annan tämän jatkua? Tämä tappaa heidät. Mitä tapahtuu nuorille tytöille, jotka haluavat juosta ja ovat ehkä samassa tilanteessa kuin minä?

- Caster Semenya, Yle, 1.5.2019

Seta toteaa tiedotteessaan, että YK:n terveyteen liittyvien oikeuksien erityisraportoija on vaatinut intersukupuolisiin, transnaisiin ja muihin sukupuoleltaan moninaiisiin ihmisiin kohdistuvien tarpeettomien testien ja toimenpiteiden lopettamista urheiluun osallistumisen ehtona.

- HS, 3.5.2019

Ihmisyysdiskurssissa esiintyy myös huoli intersukupuolisten naisten hyvinvoinnista ja terveydestä. Rajoitusten luoma paine käyttää lääkitystä testosteronitason alentamiseen urheilu-uran jatkamiseksi voidaan nähdä kyseenalaisena ja epäeettisenä, koska intersukupuolisuus ei ole varsinaisesti sairaus tai terveysongelma. Tällöin lääkitystä tai leikkauksia ei nähdä perusteltuina, koska ne eivät ole lääketieteellisesti tarpeellisia. Tarpeettomat lääkehoidot ja leikkaukset ajatellaan ihmisoikeuksien vastaisena ja perusteettomana yksilön kehoon kajoamisena. Ihmisyysdiskurssi siis näyttää kamppailevan intersukupuolisuuden medikalisaatiota vastaan.

Kaikkiin hormonihoidoihin tai leikkauksiin, jotka eivät ole lääketieteellisesti välttämättömiä, pakottaminen on ihmisoikeuksien vastaista. Ihmisoikeuksien tulee toteutua myös huippu-urheilussa, Tarjamo toteaa.

- HS, 3.5.2019

IAAF:n päätös on saanut runsaasti arvostelua. Muun muassa Maailman lääkäriliitto on kehottanut lääkäreitä olemaan noudattamatta uusia sääntöjä. Liiton mielestä sääntö rikkoo eettisiä sääntöjä.

- HS, 6.5.2019

Ihmisyysdiskurssissa ihmisoikeuksien ohella korostuu tasa-arvo ja syrjinnänvastaisuus. Diskurssissa tasa-arvoisuuden periaatetta pidetään tärkeänä ja testosteronirajojen ajatellaan rikkovan sitä. Rajoitusten, jotka kohdistuvat vain naisten sarjaan, katsotaan luovan epätasa-arvoa naisten ja miesten välille. Kaikki miehet voivat osallistua miesten sarjaan, mutta kaikki naiset eivät voi osallistua naisten sarjaan. Rajoitukset siis luovat myös epätasa-arvoa intersukupuolisten naisten ja sukupuoleltaan norminmukaisten naisten välille sulkemalla intersukupuoliset naiset ulos naisten sarjasta. Tällöin heidän asemansa urheilumaailmassa ei ole yhtäläinen. Samalla testosteronirajoista muodostuu sukupuoliperustaista syrjintää, jossa tietyt naisurheilijat suljetaan naistensarjan ulkopuolelle heidän sukupuoleensa liittyvien ominaisuuksien takia. Testosteronirajoituksen syrjivyyttä perustellaan myös sillä, että se näyttää kohdistuvan erityisesti yhteen urheilijaan, tai korkeintaan hyvin pieneen joukkoon urheilijoita ja sitä kuvataan aineistossa ”ajohahdiksi”.

Sellainen rangaistus vahvistaa sukupuolten epätasa-arvoa, koska se ei koske miesurheilijoita.

- International Working Group on Women and Sport, WomenSport International ja International Association of Physical Education for Girls and Women, HS, 1.6.2019

Ihmisten jaottelu kahteen sukupuolikategoriaan pelkästään tietyn normin täyttävien kehon piirteiden perusteella on syrjintää. Ihmisten ovat kehon sukupuolitettujen piirteiden osalta myös moninaisia, toteaa tiedotteessa Jaana Pirskanen Setan Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksesta.

- HS, 3.5.2019

Professorin mukaan IAAF ryhtyy nyt syrjimään muutamaa naisurheilijaa siitä, millaisiksi he ovat syntyneet.

- Yle, 4.5.2018

Kuten edeltävissäkin sitaatissa, ihmisyydiskurssi korostaa toistuvasti intersukupuolisuuden synnynnäisyyttä ja luonnollisuutta. Intersukupuolisuudesta ja korkeasta testosteronitasosta luodaan kuvaa normaalina sukupuolisuuden muotona ja se rinnastetaan muihin ihmisten välillä vaihteleviin ominaisuuksiin, kuten pituuteen, painoon, taitoihin ja älykkyyteen. Ihmisyydiskurssin puitteissa siis naisten sarjaan osallistumisen rajoittaminen yhden tietyn ominaisuuden eli testosteronitason perusteella näyttäytyy epäoikeudenmukaisena, kun samankaltaisia rajoitteita ei aseteta muiden eri urheilijoiden välisten erojen perusteella. Intersukupuoliset naiset nähdään erityisen tarkkailun ja kontrollin alaisia, minkä pohjalta voidaan taas ajatella, että heihin kohdistuu syrjintää.

Samalla kun ihmisyydiskurssi kamppailee intersukupuolisuuden medikalisaatiota vastaan ja haastaa käsityksen intersukupuolisuudesta lääketieteellisenä ongelmana korostamalla sen luonnollisuutta, se myös haastaa käsityksen sukupuolesta yksinkertaisesti kahtena kategoriana, jossa kummallakin kategorialla on aina tietty yhdistelmä sukupuolitettuja piirteitä. Intersukupuolisuus itsessään tekee näkyväksi, että sukupuolen kahtiajako on liian yksinkertainen tapa kuvata sukupuolta. Sen sijaan, että intersukupuolisuus pyrittäisiin leimaamaan poikkeukseksi, joka täytyy normalisoida testosteronia alentavalla lääkityksellä, se nähdään ihmisyydiskurssissa hyväksyttävänä sukupuolisuuden muotona ja sitä kohdellaan ihmisten välisenä luonnollisena ominaisuuksien vaihteluna. Intersukupuolisuutta ei pidetä perusteena sulkea urheilijaa pois, vaan hänet pitäisi ottaa mukaan identiteettinsä mukaiseen urheilusarjaan.

Säännöt syrjivät naisurheilijoita, joilla on luonnostaan tuollaiset fyysiset ominaisuudet, ja siksi tuemme heitä, Etelä-Afrikan yleisurheiluliiton johtaja Aleck Skhosana sanoi.

- Yle, 29.6.2018

Jos testosteronin korkea taso estää kilpailua, niin pituuden, painon, taidon, teknisen osaamisen ja älykkyyden perusteellakin voitaisiin rajoittaa osallistumista.

- Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan yliopistonlehtori ja psykologi Marja Kokkonen, HS, 22.9.2018

Huippu-urheilu perustuu ihmisten erityislaatuisiin ominaisuuksiin. Miksi yksi kehon ominaisuus otetaan perusteeksi kieltää lahjakasta ihmistä kilpailemasta, kysyy tiedotteessa Setan pääsihteeri Kerttu Tarjamo.

- HS, 3.5.2019

Ihmisyysdiskurssissa siis kysymys intersukupuolisten naisten osallistumisesta naisten urheilusarjoihin nähdään ennen kaikkea ihmisoikeuskysymyksenä. Diskurssissa korostuvat ihmisoikeuksien lisäksi tasa-arvo, sukupuoliperustaisen syrjinnän vastustaminen ja intersukupuolisuuden luonnollisuuteen vetoaminen. Intersukupuoliset naiset nähdään naisina muiden joukossa, eikä heidän osallistumistaan naisten sarjoihin nähdä ongelmana.

5.2 Reiluusdiskurssi

Reiluusdiskurssin keskeisin piirre on nimenmukaisesti reiluuden korostaminen niiden naisten näkökulmasta, jotka eivät ole intersukupuolisia ja joiden testosteronitaso ei siksi ole erityisen korkea. Reiluus on puhettavassa lähtökohta, jonka kautta testosteronirajojen tarpeellisuutta ja oikeudenmukaisuutta arvioidaan. Intersukupuolisista naisista muodostetaan koko naisurheilun yhdenvertaisuutta uhkaava ryhmä, joka on parasta rajata naisten sarjan ulkopuolelle.

Intersukupuolisten naisten sulkemista pois naisten sarjasta pidetään reiluusdiskurssissa reiluna ja oikeudenmukaisena ratkaisuna ennen kaikkea muita naisurheilijoita kohtaan. Korkean testosteronitason ajatellaan tuovan intersukupuolisten naisurheilijoiden suorituskykyyn sellaisen lisäparannuksen, jota muilla naisilla ei ole ja joka olisi epäreilua muiden naisurheilijoiden kannalta asettaen heidät altavastajan asemaan. Reilun, oikeudenmukaisen ja tasavertaisen kilpailun katsotaan olevan mahdollista vain asettamalla testosteroniraja naisten sarjaan osallistumiselle. Siinä missä tasavertaisuus tai tasa-arvo ihmisyysdiskurssin puitteissa merkitsee kaikenlaisten naisten mahdollisuutta osallistua identiteettinsä mukaiseen urheilusarjaan, reiluusdiskurssissa tasavertaisuus

näyttää merkitsevän tasapäistämistä. Urheilun kansainvälinen vetoomustuomioistuin (CAS) korostaa naisten urheilun yhtenäisyyden merkitystä jopa siinä määrin, että hyväksyy Kansainvälisen yleisurheiluliiton testosteronisäännön siitä huolimatta, että se samalla toteaa säännön olevan syrjivä.

CAS:n mukaan IAAF:n säännöt ovat syrjiviä, mutta syrjintä on tarpeellista, järkeenkäypää ja sopusuhtaista, kun puhutaan IAAF:n tavoitteesta pitää naisten yleisurheilu yhtenäisenä.

- Yle, 1.5.2019

Pyrimme reiluun ja tasavertaiseen kilpailuun yleisurheilussa, IAAF:n puheenjohtaja Sebastian Coe perustelee sääntöä.

- Yle, 26.4.2018

Tämä asia on kuplinut erityisesti, kun meidän omat urheilijamme ovat valittaneet, kun he ovat joutuneet juoksemaan näitä korkean testosteronin naisia vastaan. Meidän täytyy olla realistisia, että näillä urheilijoilla on etu muihin verrattuna, Kenian yleisurheiluliiton edustaja Barnabas Korir sanoi.

- HS, 16.5.2019

Reiluusdiskurssista välittyvä ajattelutapa, jossa intersukupuoliset naisurheilijat voidaan ikään kuin sivuuttaa pienenä vähemmistönä, jolloin suuremman joukon etu ajaa heidän etunsa edelle. Reiluusdiskurssissa kilpailun tasapuolisuus naisurheilijoiden enemmistön näkökulmasta on muut perustelut ja näkökulmat alleen jättävä lähtökohta. Se, miten reilulta tai oikeudenmukaiselta ratkaisu vaikuttaa intersukupuolisten naisten näkökulmasta, jää toissijaiseksi. Jopa urheilun viihdearvo tv-katsojan näkökulmasta asetetaan tärkeämmäksi, kuin testosteronirajoitusten aiheuttama mahdollinen syrjintä tai oikeuksien loukkaaminen.

Mutta jos ajattelee tv-katsojaa, niin kyllähän ne juoksut, joissa Semenya on mukana, ovat aika lässähtäneitä.

- urheilu-oikeuden asiantuntija Olli Rauste, Yle, 1.5.2019

Reiluusdiskurssissa korkean testosteronitason omaavien intersukupuolisten naisten ajatellaan tekevän kilpailusta epäreilua, mikä oikeuttaa heidän sulkemisensa pois naisten sarjasta. Tämän lisäksi reiluusdiskurssissa heistä muodostuu jopa suoranainen uhka naisten urheilulle. Intersukupuolisten naisten osallistumisen nähdään aiheuttavan kilpailun lässähtämisen ja latistumisen, kun he juoksevat muita naisia nopeammin. Naisurheilua on suojeltavat intersukupuolisilta naisilta, jotta urheilussa

säilyisi jännitys ja viihdearvo. Testosteronirajoitus on tapa varmistaa, ettei naisten sarjassa nähdä liian nopeita juoksijoita, jotka tekevät kilpailuista tylsiä ja karkottavat naisurheilun seuraajat.

Kunnioitan päätöstä siinä suhteessa, että naisurheilu tarvitsee sääntöjä, jotta sitä voi suojella.

- juoksija Paula Radcliffe, Yle, 2.5.2019

Päätös on minusta oikein. Semenyan tapaisten urheilijoiden juokseminen latistaa naisurheilua. Ikävä heille. Eiväthän he voi sille mitään.

- juoksija Sara Kuivisto, HS, 26.9.2019

Kansainvälisen yleisurheiluliiton puheenjohtaja Sebastian Coen toteaa aineistossa, että testosteronirajat on määriteltävä, sillä muuten ”kukaan nainen ei voittaisi yhtään mitalia tai tekisi yhtään ennätystä urheilussamme” (HS, 27.2.2019). Samalla, kun korkean testosteronitason omaavista naisista luodaan naisurheilua latistavaa ja ”oikeiden” naisten voittomahdollisuuksia heikentävää uhkakuvaa, heistä muodostuu myös jonkinlainen naiseuden uhka. Intersukupuoliset naisurheilijat nähdään epänaisinä, jonakin naiskategoriaan kuulumattomana. Sebastian Coen kommentista saa sen käsityksen, että jos korkean testosteronitason omaava nainen voittaa, nainen ei ole voittanut. Intersukupuolisia naisia ei siis nähdä naisina, koska heillä katsotaan olevan naiseuteen kuulumattomia ominaisuuksia.

Intersukupuolisten naisten naiseutta kyseenalaistetaan monin tavoin. Aineistossa puhutaan ”normaaleista” naisista, joiden joukkoon intersukupuoliset naiset eivät kuulu, vaan he ovat normaalista poikkeavia. Heidän kehossaan on naiselle sopivaksi määritellyn nähden ”liikaa” testosteronia ja sitä kutsutaan aineistossa myös ”mieshormoniksi”, korostaen testosteronin yhteyttä mieheyteen. Korkean testosteronitason perusteella intersukupuoliset naiset haluttaisiin jopa luokitella miehiksi tai heitä pidetään vähintään jonkinlaisina naisen ja miehen välimuotoina.

Juoksija Caster Semenya pitäisi luokitella biologisesti mieheksi, jolla on naisen identiteetti, Kansainvälisen yleisurheiluliiton IAAF:n lakimiehet toteavat The Timesin mukaan.

- HS, 13.2.2019

IAAF:n tulkinnan mukaan he ovat puoliksi miehiä, puoliksi naisia, jos karkea yleistys sallitaan.

- HS, 22.9.2018

Tässäkin syntyy pieni särö binääriseen tapaan ymmärtää sukupuoli: on pakko myöntää, että on olemassa sellaista sukupuolisuutta, jota ei voi yksinkertaisesti luokitella ”normaaliksi” määritelyihin naisen ja miehen kategorioihin tai sellaisia sukupuolitettujen piirteiden yhdistelmiä, jotka eivät vastaa niitä yhdistelmiä, joita naisilla ja miehillä ajatellaan olevan. Kuitenkin intersukupuolisuuteen suhtaudutaan hyvin eri tavalla, kuin ihmisyydiskurssin kontekstissa. Luonnollisuudesta puhumisen sijaan intersukupuolisuus medikalisoidaan: se ymmärretään poikkeamana ja lääketieteellisenä ongelmana, jonka voi korjata lääketieteellisten hoitojen avulla. Reiluusdiskurssissa ajatus sukupuolen kahtiajaosta on luonnollistettu ja vahva, jolloin siihen sopimaton sukupuoli tulkitaan epänormaaliksi poikkeukseksi ja se pyritään normalisoimaan. Diskurssi vahvistaa käsitystä sukupuolibinäärin luonnollisuudesta, vaikka samalla tulee ilmeiseksi, että kahtiajako ei muodostu luonnollisesti vaan sitä on ylläpidettävä säännöin, rajoituksin ja lääketieteellisten toimenpiteiden kautta.

Semenya on Etelä-Afrikan terveydenhuollon uhri. Länsimaissa asia olisi hoidettu lääketieteellisesti jo neuvolaiässä.

- IAAF:n hallituksen suomalaisjäsen Antti Pihlakoski, HS, 26.9.2019

Reiluusdiskurssia hallitsee reiluuden korostaminen muiden kuin intersukupuolisten naisurheilijoiden näkökulmasta. Intersukupuolisten urheilijoiden oikeudet jäävät toissijaiseksi muiden naisten oikeuksiin nähden. Reiluusdiskurssissa myös välittyy vahvasti näkemys intersukupuolisista naisista jonkinlaisina naisen ja miehen välimuotoina, jotka on tarpeellista sulkea kilpailujen ulkopuolelle naisurheilun suojelemiseksi.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielmassa on tarkasteltu juoksija Caster Semenya koskevaa uutisointia ja etsitty vastausta kysymykseen, millaisin diskurssein mediassa puhutaan intersukupuolisuudesta urheilun kontekstissa. Tutkielman media-aineiston perusteella julkinen keskustelu intersukupuolisuudesta urheilussa muodostaa pääasiassa kaksi kilpailevaa diskurssia: ihmisyydiskurssin ja reiluusdiskurssin. Ihmisyydiskurssi puoltaa intersukupuolisten naisten osallistumista identiteettinsä mukaiseen urheilusarjaan. Tämän diskurssin kautta asia nähdään ihmisoikeuskysymyksenä ja siinä vedotaan oikeuksiin, tasa-arvoon, syrjimättömyyteen ja luonnollisuuteen. Reiluusdiskurssi puolestaan pyrkii sulkemaan intersukupuoliset naisurheilijat naisten sarjan ulkopuolelle ensisijaisesti siksi, että intersukupuolisten naisten nähdään uhkaavan naisurheilun reiluutta tai naisurheilua ylipäätään. Kumpikin esiintyy aineistossa hyvin tasavertaisesti, mikä voi kertoa jotain siitä, miten paljon

keskustelu sukupuolesta herättää tunteita ja mielipiteitä suuntaan, jos toiseen. Vaikka keskustelussa kumpikaan diskurssi ei erityisesti vaikuta nousevan toista hallitsevammaksi, realiteetti kuitenkin on se, että testosteronirajan ylittävät intersukupuoliset naisurheilijat eivät tällä hetkellä saa osallistua kilpailuihin, jos he eivät käytä testosteronitasoa laskevaa lääkitystä. Vallitseva tilanne siis näyttäisi vastaavan reiluusdiskurssin päämäärää, mutta tämä ei ole väistämätöntä. Ihmisyysdiskurssin vahva läsnäolo näyttäisi viittaavan siihen, ettei testosteronirajoituksia olla valmiita hyväksymään täysin kyseenalaistamattomasti.

Aineisto osoittaa, miten sukupuoli ei välttämättä olekaan yksinkertainen kahtia jakautuva totuus, vaan sukupuolesta ja sen merkityksistä joudutaan käymään kamppailua. Tutkielman teoreettinen lähtökohta eli sukupuoli sosiaalisena konstruktiona ja performanssin tuloksena selittää tätä merkityskamppailua. Butlerin (2006) mukaan sukupuolen kahtiajako on kontingentti eli evättämätön asiantila ja sukupuoli saadaan toiston kautta vaikuttamaan luonnolliselta. Toistojen kautta jako tietyt sukupuolitetut piirteet omaaviin naisiin ja miehiin vaikuttaa luonnolliselta. Samalla kuitenkin intersukupuolisten ihmisten olemassaolo haastaa luonnollistetun käsityksen sukupuolesta. Intersukupuolisten naisten osallistuminen urheilukilpailuihin pakottaa urheilumaailman edustajat ja muutkin toimijat ottamaan kantaa siihen, miten kaksijakoisessa urheilujärjestelmässä toimitaan, kun kaikkia urheilijoita ei voidakaan mutkattomasti jaotella jompaankumpaan totuttuun kategoriaan. Sukupuolen kaksijakoisuuden kohdistuvaan haasteeseen voidaan reagoida usein eri tavoin. Ihmisyysdiskurssin piirissä ollaan ainakin jollain tasolla valmiita hyväksymään sukupuolen moninaisempi luonne, kun taas reiluusdiskurssissa reaktiota kuvaa enemmänkin torjuminen tai kieltäminen. Sukupuolen moninaisuus leimataan poikkeukseksi, joka on korjattava ja palautettava naiseuteen tai mieheyteen. Tällä pyritään vahvistamaan käsitystä sukupuolibinäärin luonnollisuudesta, mutta toisaalta tullaan vain osoittaneeksi, miten tätä ”luonnollista” järjestystä joudutaankin ylläpitämään hyvin epäluonnollisesti lääketieteellisten toimenpiteiden kautta. Ihmisyysdiskurssissa puolestaan yksilön terveeseen ruumiiseen kajoaminen nähdään itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden loukkauksena tai suoranaisena väkivaltana. Myös Butlerin (2006, 34) näkemyksen mukaan sukupuolinormit ja luonnollistettu tieto sukupuolesta rajaavat sukupuolista todellisuutta ja sitä voidaan pitää väkivaltaisena.

Lopulta keskustelu kuitenkin pyörii lähinnä sen ympärillä, voidaanko intersukupuolisia naisia hyväksyä naisten sarjaan vai ei. Jakoa naisten ja miesten sarjoihin ei kyseenalaisteta, vaan kaikki urheilijat pyritään sovittamaan naisiksi tai miehiksi tavalla tai toisella. Muodostuu käsitys, että intersukupuolinen urheilija voidaan hyväksyä osaksi urheilumaailmaa vain silloin, jos hän identifioituu naiseksi tai miehiksi. Muille sukupuolille ei ole paikkaa. Koska on olemassa merkittävä

joukko ihmisiä, joita ei syystä tai toisesta voi asettaa normalisoituihin naisen tai miehen kategorioihin, voisi olla hyvä pohtia, pitäisikö urheilu organisoida jollakin uudella, sukupuolesta riippumattomalla tavalla. Urheilijoiden sukupuolen tarkkailu ja kontrollointi on kestävä tapa, joka rajaa urheilun ulkopuolelle ne henkilöt, joiden kehot tai identiteetit eivät sovi kahteen valmiiksi tarjottuun kategoriaan. Tähän on esitetty monia ratkaisuja, kuten että olisi sukupuolineutraaleja sarjoja (Gleaves & Lehrbach 2016, 320–321) tai että sarjat järjestettäisiin esimerkiksi urheilijoiden kykyjen mukaan (Cooky & Dworkin 2013, 110). Sukupuolitestaus ja urheilun kahtia jakautuneisuus sukupuolen mukaan ovat tulleet haastetuiksi ja nousseet keskusteluun erityisesti juuri intersukupuolisten naisurheilijoiden myötä. Keskustelua sukupuolesta urheilussa onkin tärkeä käydä ja löytää sellaisia ratkaisuja, jotka mahdollistaisivat urheilun inklusiivisuuden.

Tutkielmani puitteissa ei ollut mahdollista tarkastella Caster Semenyaan liittyvää uutisointia pitkällä aikavälillä. Semenyaan liittyvää keskustelua on käyty vuodesta 2009 saakka eikä hän ole ensimmäinen intersukupuolinen nainen urheilumaailmassa, joten myös vielä vanhempaa aineistoa voisi olla mahdollista löytää. Jatkotutkimuksessa olisikin mielenkiintoista tehdä pidemmän aikavälin kattavaa tutkimusta ja tarkastella esimerkiksi puhetapojen muutosta.

Tutkielman selkeimmät rajoitteet ovat aineiston kattavuus ja erilaisten tulkintojen mahdollisuus. Aineisto ei välttämättä edusta täysin todenmukaisesti ja kattavasti erilaisia näkemyksiä intersukupuolisuudesta urheilussa, vaan toimittajien valitsemat näkökulmat ja haastateltavat vaikuttavat uutisjuttujen välityksellä muodostuvaan kuvaan keskustelusta. Aineistosta voisi olla mahdollista erottaa muunlaisiakin diskursseja tai tekemiäni löydöksiä voisi tulkita eri tavalla. Olen kuitenkin voinut perustella tekemiäni tulkinnat aineiston ja teoreettisen viitekehysten tukemana. Toisaalta yhteiskuntatieteilijän ei välttämättä olekaan tarkoitus löytää absoluuttisia totuuksia, vaan nimenomaan tehdä näkyväksi ajattelutapojemme ja käytäntöjemme sosiaalisesti rakentunut luonne ja herättää keskustelua niistä. On myös hyvä tiedostaa, ettei tutkija itsekään kykene olemaan täysin objektiivinen vaan tutkijan omat ajatusmallit voivat vaikuttaa aineiston tulkintaan. Tutkielmani tarkoitus onkin kiinnittää huomiota siihen, millaisia keskusteluja sukupuolen moninaisuudesta urheilun kontekstissa käydään, mitä ne kertovat käsityksistämme sukupuolesta ja millaisia vaikutuksia niillä voi olla esimerkiksi juuri intersukupuolisille urheilijoille.

7 Lähdeluettelo

Alanko, Katarina (2014) Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?

<https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>. Viitattu 26.10.

Blackless, Melanie; Charuvastra, Anthony; Derryck, Amanda; Fausto-Sterling, Anne; Lauzanne, Karl & Lee, Ellen (2000) How Sexually Dimorphic Are We? Review and Synthesis. *American Journal of Human Biology* 12:2, 151–166. DOI: 10.1002/ajhb.10122

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Suomentanut Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

Camporesi, Silvia (2019) When does an advantage become unfair? Empirical and normative concerns in Semenya's case. *Journal of Medical Ethics* 45:11, 700–704. DOI: 10.1136/medethics-2019-105532

Cooky, Cheryl & Dworkin, Shari L. (2013) Policing the Boundaries of Sex: A Critical Examination of Gender Verification and the Caster Semenya Controversy. *The Journal of Sex Research* 50:2, 103–111. DOI: 10.1080/00224499.2012.725488

Cooky, Cheryl; Dycus, Ranissa; Dworkin, Shari L. (2013) “What Makes a Woman a Woman?” Versus “Our First Lady of Sport”: A Comparative Analysis of the United States and the South African Media Coverage of Caster Semenya. *Journal of Sport & Social Issues* 37:1, 31–56. DOI : 10.1177/0193723512447940

Fausto-Sterling, Anne (2000) *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality*. New York: Basic Books.

Finnish Internet Audience Measurement 2019 <https://fiam.fi/tulokset/>. Viitattu 8.10.

Heggie, Vanessa (2010) Testing Sex and Gender in Sports: Reinventing, Reimagining and Reconstructing Histories. *Endeavour* 34:4, 157–63. DOI: 10.1016/j.endeavour.2010.09.005

Henne, Kathryn (2014) The “Science” of Fair Play in Sport: Gender and the Politics of Testing. *Journal of Women in Culture and Society*, 39:3, 787–812. DOI: 10.1086/674208

Hercher, Laura (2010) Gender Verification: A Term Whose Time Has Come and Gone. *Journal of Genetic Counseling*, 19:6, 551–553. DOI: 10.1007/s10897-010-9323-z

IGLYO, OII Europe & European Parents Association (2018) Supporting your intersex child
<https://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2018/10/Supporting-Your-Intersex-Child.pdf>. Viitattu 26.10.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi; Suoninen, Eero (2016) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Karvinen, Marita & Venesmäki, Elina (2019) Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>. Viitattu 26.10.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>. Viitattu 26.10.

Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 2002/563
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020563>. Viitattu 26.10.

Laki väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista 2009/661
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090661>. Viitattu 26.10.

Lock, Rebecca (2003) The Doping Ban: Compulsory Heterosexuality and Lesbophobia. *International Review for the Sociology of Sport* 38:4, 397–411. DOI: 10.1177/1012690203038004002

Luopa, Pauliina; Kanste, Outi & Klemetti, Reija (2017) Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 25, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135233/URN_ISBN_978-952-302-909-5.pdf?sequence=1. Viitattu 26.10.

Martínez-Patiño, María José; Mateos-Padorno, Covadonga; Martínez-Vidal, Aurora; Sánchez Mosquera, Ana María; García Soidán, José Luis; Díaz Pereira, María del Pino; Touriño Gonzáles, Carlos Francisco (2010) An Approach to the Biological, Historical and Psychological Repercussions of Gender Verification in Top Level Competitions. *Journal of Human Sport and Exercise* 5:3, 307–321. DOI: 10.4100/jhse.2010.53.01

Oikarinen Tikli (2019) Ei tietoa eikä vaihtoehtoja – Selvitys intersukupuolisten ihmisten oikeuksista ja kokemuksista. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:3.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161410/OMSO_3_2019_Ei_tietoa_eika_vaihtoehtoja_.pdf. Viitattu 26.10.

Rantala, Marjo (2016) Sukupuoleen sopeutetut – Intersukupuolisten ja transsukupuolisten oikeusasema Suomessa. *Oikeus* 45:1, 8–28.

Schultz, Jaime (2011) Caster Semenya and the "Question of Too": Sex Testing in Elite Women's Sport and the Issue of Advantage. *Quest* 63:2, 228–243. DOI: 10.1080/00336297.2011.10483678

Seta ry (2020a) Intersukupuolisuus. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/intersukupuolisuus/>. Viitattu 26.10.

Seta ry (2020b) Sateenkaarisanasto. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>. Viitattu 26.10.

Seta ry (2020c) Sukupuolen moninaisuus. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>. Viitattu 26.10

Setan lausunto tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta 24.1.2019

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-241369.pdf>.

Viitattu 26.10.

Vignetti, P.; Rizzuit, A.; Bruni, L.; Tozzie, M. C.; Martcozzi, P. & Tarani, L. (1996) "Sex Passport" Obligation for Female Athletes: Consideration and Criticisms on 364 Subjects. *International Journal of Sports Medicine* 17:3, 239–240. DOI: 10.1055/s-2007-972839

Wall, Jesse (2020) Caster Semenya and a Level Playing Field. *Journal of Medical Ethics* 46:9, 563–564. DOI: 10.1136/medethics-2020-106740